

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет психології та соціальної роботи
кафедра практичної та клінічної психології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

**«Соціальна перцепція національних казок в умовах
Євроінтеграції»**

**«Social perception of national fairy tales in the context of European
integration »**

Виконала: здобувач очної форми навчання
Новицький Ігор Валерійович
Спеціальності 053 Психологія
Освітня програма Психологія
керівник: доцент, к. псих. н. Данілова О. С.
Рецензент: к. псих. н., доцент кафедри
соціальної психології ОНУ ім. І.І.
Мечникова Базики Євгенія Леонідівна

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ ___ від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри к.п.н.доцент
Кантарьова Н.В. _____
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК
протокол № ___ від _____ 2025р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК _____
(підпис)

Одеса – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	7
<u>1.1. Розвиток особистості в історичному аспекті</u>	7
<u>1.2. Історія особистості Г.Х. Андерсена, реконструйована на основі продуктів його творчої психокультурної діяльності</u>	13
1.3. Казкотерапія і особливості соціальної перцепції казок.....	23
<u>1.4. Казки Андерсена крізь призму Християнського аспекту</u>	30
<u>Висновки до першого розділу</u>	43
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ЕФЕКТУ КАЗКИ НА ОСОБИСТІТЬ ...44	
<u>2.1. Обґрунтування вибірки дослідження. Організація дослідження</u>	44
<u>2.2. Обробка та аналіз результатів дослідження</u>	47
<u>Висновки до другого розділу</u>	59
ВИСНОВОК	60
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема національної самобутності є однією із ключових у сучасних гуманітарних науках. Це надзвичайно показово для нашого часу, коли масштабні процеси економічної і політичної інтеграції розмивають етнокультурні кордони, створюючи як можливість нових культурних синтезів, так і певні руйнівні тенденції. Виникає потреба осмислення ролі нації у світовій культурі, зокрема і через аналіз її історичного минулого та духовних надбань, адже спільноти, що не пам'ятають своєї минувшини, мають небагато шансів чітко окреслити своє місце у майбутньому.

Перебуваючи сьогодні головним чином у сфері дитячого фольклору, казка зберігає архаїчні елементи, водночас плекає ідеали краси, доброти, милосердя, засуджує жадібність, корисливість і нечесність. Це жанр, що органічно поєднує нашарування різних історичних епох (від витворів первісного сприйняття дійсності до символічного й філософського переосмислення), розробляє надзвичайно цікаві сюжети.

Казка – джерело народної мудрості, один із найпопулярніших жанрів усної словесності. Перебуваючи сьогодні головним чином у сфері дитячого фольклору, вона зберігає архаїчні елементи, водночас плекає ідеали краси, доброти, милосердя, засуджує жадібність, корисливість і нечесність. Це жанр, що органічно поєднує нашарування різних історичних епох (від витворів первісного сприйняття дійсності до символічного й філософського переосмислення), розробляє надзвичайно цікаві сюжети.

Казкотерапія - це такий напрям практичної психології, яке, використовуючи метафоричні ресурси казки, дозволяє людям розвинути самосвідомість і побудувати особливі рівні взаємодії один з одним. При цьому, цілком правомірно розглядати казкотерапію, перш за все, як психологічний метод, оскільки найважливіші цілі, що досягаються за допомогою цього методу (розвиток самосвідомості і побудова високих рівнів

взаємодії між суб'єктами) мають психологічний характер.

Всі окремі функції казкотерапії (і не тільки казкотерапії, а й інших психологічних методів) в кінцевому підсумку спрямовані до однієї мети - допомогти людині розвиватися найбільш оптимальним і природним для нього чином, реалізуючи свої можливості. А базовою умовою такого розвитку є підвищення рівня самосвідомості - треба ж мати уявлення, що і як розвивати в собі.

Спілкування є не лише обміном інформацією і діяльністю, але і сприйманням, розумінням і оцінкою людьми один одного. Сприймання, розуміння і оцінку людьми один одного і відображає соціальна перцепція або перцептивна сторона спілкування.

Термін "соціальна перцепція" ввів американський психолог Дж. Брунер (1947) для позначення факту соціальної обумовленості сприйняття, його залежності від характеристик суб'єкта сприйняття, його минулого досвіду, мети, намірів, значущості ситуацій сприйняття і т.д. Назвавши сприйняття "соціальним", він звернув увагу на те, що, незважаючи на всі індивідуальні відмінності, існують якісь загальні, що виробляються в спілкуванні, в спільному житті соціально-психологічні механізми сприйняття.

У зміст поняття "соціальна перцепція" включають сприймання не тільки фізичних властивостей людини, але і її внутрішніх характеристик, зокрема намірів, думок, здібностей, емоцій, установок та інше.

Сприйняття казок, на наш погляд, або навпаки, не прийняття їх грають важливу роль у формуванні особистості і духовної культури в цілому. Широка поширеність казок, простота їх викладу доступні розумінню кожної людини, що дозволяє розглядати казки як основний елемент, що формує особливу псіхокультурного середу, в якій відбуваються процеси розвитку і становлення особистості. У психології категорія «особистість» відноситься до числа базових. Знання механізмів формування та розвитку особистості дає можливість фахівцеві будь-якого профілю працювати більш ефективно. Разом з тим більшої популярності набуває казкотерапія, як один з найефективніших

методів терапевтичного впливу на особистість як дітей так і дорослих. Особливий інтерес представляють твори Г. Х. Андерсена. Націленість його текстів на розвиток самосвідомості людини, яка визначається сутністю казок, забезпечує людині як контакт з самим собою, так і контакт з іншими.

Казки Г. Х. Андерсена є твором мистецтва. Значення його казок різне для кожної людини і навіть для однієї й тієї ж людини в різні моменти її життя, стаючи свого роду психотерапією, тому що кожна людина (кожна дитина) відкриває в ній своє власне рішення насущних життєвих проблем.

Теоретичною основою роботи є концепції Білявського І.Г., Роменця Яремчук О.В., Виготського Л.С., Савчина М., Помиткіна, Данілової О.С.

Ціль роботи. Соціальна перцепція (сприйняття) національних казок в умовах Євроінтеграції через призму казок Х.К. Андерсена.

Об'єкт дослідження. Феномен соціальної перцепції і психотерапевтичний ефект казок, який вони чинить на становлення і розвиток особистості.

Предмет дослідження. «Соціальна перцепція національних казок в умовах Євроінтеграції».

Завдання дослідження:

1. Вивчити культурно-історичний підхід до вивчення особистості.
2. Простежити історію становлення і розвитку особистості Г.Х. Андерсена.
3. Аналіз і алгоритмізація текстів казок Г.Х. Андерсена.
4. Вивчити теоретичні аспекти поняття «казкотерапія» в психології.
5. Провести емпіричне дослідження психологічних особливостей сприйняття творів Г.Х. Андерсена різними групами респондентами.

Методи дослідження: метод герменевтики, метод психолого-історичної реконструкції, метод інтроспекції, методи контент-аналізу, синтезу і узагальнення.

База дослідження. Емпіричне дослідження проводилися на базі факультету психології і соціальної роботи ОНУ ім. І.І. Мечникова в групах

студентів 1-го і 4-го курсів, що навчаються за спеціальністю "соціальна робота". Вибірка складалася з 45 осіб з яких 20 юнаків і 25 дівчат. Для порівняльного аналізу була також сформована контрольна група з 40 осіб (20 юнаків і 20 дівчат).

Практичне значення дослідження. Результати, одержані в ході дослідження, можуть бути використані в роботі практичних, шкільних і соціальних психологів, соціальних педагогів, а також для створення робочих програм, розробки лекцій та спецкурсів по проблематиці дослідження.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, 4 таблиць та 2 рисунків списку 45 джерел використаної літератури. Загальний обсяг роботи 65 сторінок з них 62 основний текст.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Розвиток особистості в історичному аспекті

Проблемі особистості присвячена величезна кількість досліджень як у вітчизняній, так і зарубіжній науці. Всі вони умовно можуть бути розділені на три великі групи.

Перша група робіт присвячена вивченню методологічних і найзагальніших теоретичних проблем особистості. Це розробка методологічних принципів і проблем: принципу єдності свідомості і діяльності, особистісного принципу, проблем детермінації особистості, співвідношення біологічного і соціального, індивідуального та громадського в особистості, проблема суб'єкта, реалізація системного підходу і т.д.

До загальнотеоретичних проблем психології особистості можна віднести проблему структури особистості, типології, динаміки, розвитку особистості і т.д.

Другу групу досліджень складають емпіричне вивчення конкретних структурних складових особистості та особистісних феноменів. Це, наприклад, вивчення мотиваційно-потребової сфери особистості, агресивності, тривожності, характеру та ін.

Третю групу робіт з вивчення особистості утворюють цілісні авторські теорії особистості. Це, наприклад, теорії Аверіна С.А., Андрєєвої І.М. З.Фрейда, К. Юнга, [1,2, 21,33].

Всі три групи досліджень особистості взаємопов'язані. Так, розробка проблем дозволяє методологічно вірно побудувати емпіричне дослідження. В авторських концепціях, безумовно, знаходять рішення деякі методологічні проблеми, а підставою теорії часто служить емпіричне вивчення окремих аспектів особистості. У той же час багато конкретні рішення проблем 1.

зіставляються з відомими авторськими теоріями.

Вітчизняна психологія досягла великих успіхів у вирішенні методологічних проблем, а емпіричне дослідження особистісних особливостей стало розвиватися тільки в останнє десятиліття. Зарубіжна психологічна наука, навпаки, має величезний досвід їх вивчення.

Особистість традиційно є предметом вивчення суспільних наук, які розкривають найбільш загальні закони розвитку особистості в процесі людської історії, зміна особистості в процесі розвитку суспільства, в залежності від умов суспільного життя людини. До дослідження проблеми особистості звертаються біологічні, когнітивні, соціальні науки, а також філософія.

Психологія особистості стала експериментальною наукою в перші десятиліття XX століття. Однак теоретичні дослідження в області психології особистості велися задовго до цього. В історії досліджень особистості можна виділити три основні періоди:

- філософсько-літературний;
- клінічний;
- власне експериментальний.

Філософсько-літературний період. Спочатку проблеми психології особистості знаходили своє відображення в працях філософів і письменників. Французький філософ Етьєн де Кондільяк в «Трактаті про відчуття» [23] зробив спробу зібрати особистість людини з осколків його проявів і описати її.

Основними проблемами психології особистості в філософсько-літературний період її вивчення стали питання про моральну і соціальну природу людини, про його вчинки і поведінку. Перші визначення особистості були досить широкі і включали в себе, то, що є в людині і що можна назвати своїм, особистим: його біологію, психологію, майно, поведінка, культуру і т.п. У художній творчості, філософії та інших соціальних науках таке розширювальне розуміння особистості цілком виправдано. Однак в психології дане визначення видається занадто широким.

У клінічний період уявлення про особистість як про особливий феномен було звужене. У центрі уваги психіатрів виявилися особливості особистості, зазвичай виявляються у хворої людини. Надалі було встановлено, що ці особливості помірно виражені у всіх здорових людей, у хворих гіпертрофовані. Визначення особистості лікарями-психіатрами було дано в термінах таких рис, користуючись якими можна описати і цілком нормальну, і патологічну, і акцентуйовані особистість. Таке визначення було правильним для вирішення психотерапевтичних завдань, але для цілісного розуміння психології нормальної особистості воно було занадто вузьким.

Експериментальний період. У перші десятиліття ХХ століття вивченням особистості стали займатися професійні психологи, які до цього звертали увагу головним чином на дослідження пізнавальних процесів і станів людини. У цій області досліджень вже були досягнуті істотні успіхи. Але в цей період намітилася криза психологічної науки, однією з причин якого був атомістичний підхід до природи людини, який вимагав розкладання психології людини на окремі процеси і стани. Цей підхід призвів до того, що людина опинилася представленим сукупністю окремих психічних функцій, з суми яких було важко скласти його особистість і зрозуміти комплексні форми його соціальної поведінки.

Експериментальні дослідження особистості вітчизняним дослідником були розпочаті А.Лазурскім, а за кордоном - Г.Айзенк і Р.Кеттелом [34]. Вони спробували надати відповідним дослідженням експериментальний характер, запровадивши в них математико-статистичну обробку даних з метою точної перевірки гіпотез і отримання достовірних фактів, на основі яких можна було б будувати експериментально перевірені, а не умоглядні теорії особистості. Важливим завданням експериментального періоду в вивченні особистості стала розробка надійних і валідних тестових методів оцінювання нормальної особистості.

В кінці 30-х років ХХ століття в психології особистості почалася активна диференціація напрямків дослідження. В результаті в другій

половині XX століття склалося безліч різних підходів і теорій особистості, які вивчаються в розділі психології особистості. Поняття про особистість та її структуру.

Особистість - це конкретна людина з індивідуально виявленими своєрідними розумовими, емоційними, вольовими та фізичними властивостями. Особистість виникла і розвинулася в процесі суспільно-історичного розвитку людства, в процесі праці. Належність особи до суспільства, включення в систему суспільних відносин визначає її психологічну та соціальну сутність.

Особистість - соціальна істота, суб'єкт пізнання, активний діяч суспільного розвитку. Характерними ознаками особистості є її свідомість, виконувані нею суспільні ролі, суспільно корисна діяльність.

Однією зі сторін особистості є її індивідуальність - своєрідне, неповторне поєднання психологічних особливостей характеру, темпераменту, руху психічних процесів (сприйняття, пам'ять, мислення, мова, почуття, воля), її мотиваційної сфери.

Особистість завжди є продуктом своїх дій і тих суспільно-економічних відносин, в яких бере участь. Вивчення особистості за своєю суттю - це історичне дослідження процесу її становлення за певних соціальних умовах, визначеному громадському ладі.

Структуру особистості розглядають по-різному. Одні вважають, що в структурі особистості доцільно розглядати тільки психологічні її компоненти (пізнавальні, емоційно-вольові, спрямованість), а інші виділяють в ній і біологічні аспекти (типологічні особливості нервової системи, вікові зміни в організмі, стать), які не можна ігнорувати в процесі виховання особистості. Однак протиставляти біологічне соціальному в особистості не можна. Природні риси існують в структурі особистості як соціально зумовлені її елементи. Біологічне і соціальне в структурі особистості створюють єдність і взаємодіють між собою.

Людина - природна істота, але біологічне в процесі історичного розвитку під впливом соціальних умов змінилося, набуло своєрідні специфічні людські особливості.

У структурі особистості розрізняють типове та індивідуальне. Типове - то найбільш загальне, що властиве кожній людині і характеризує особистість взагалі: її свідомість, активність, розум і емоційно-вольові прояви тощо, тобто те, чим одна людина схожий на інших людей.

Індивідуальне - це те, що характеризує окремої людини: його фізичні та психологічні особливості, спрямованість, здібності, риси характеру тощо, тобто те, чим відрізняється одна людина від іншого. В структурі особистості виділяє чотири підструктури.

Перша - спрямованість особистості: моральні якості, установки особистості, її відносини з іншими. Визначається ця підструктура громадським буттям людини.

Друга - це підструктура досвіду (знання, вміння, навички, звички). Досвід набувається в процесі навчання і виховання. Провідним в придбанні досвіду є соціальний фактор.

Третя - це підструктура форм відображення. Вона охоплює індивідуальні особливості психічних процесів, які формуються в процесі соціального життя і специфічно проявляються в пізнавальній та емоційно-вольовій діяльності людини.

Четверта підструктура - біологічно обумовлена сторона психічних функцій особистості. Вона об'єднує типологічні властивості особистості, статеві та вікові особливості та їх патологічні зміни, які в значній мірі залежать від фізіологічних і морфологічних особливостей мозку.

Психологічна структура особистості дуже складна і багатогранна. Пізнавальна, емоційно-вольова діяльність особистості, її потреби, інтереси, ідеали і переконання, самосвідомість і т.п. - складові компоненти духовного життя особистості. Вони знаходяться в складній взаємодії і в своїй єдності є її "Я", керівне внутрішнім життям і проявами її в діяльності і відносинах з

іншими.

Досліджуючи принцип історизму в розвитку психіки і становленні особистості І. Г. Белявський [11, 12, 13, 14, 15, 16, 17] вважає що психіку людини не можна розглядати поза певного рівня історичного розвитку, при цьому історизм виступає як онтологічне простір, в якому здійснює свої вчинки людина. На думку Роменця В.А. основу історичного розвитку, як відомо, становить людина в системі його соціальних відносин. Саме рівень розвитку цих відносин і визначає сутність історії, є процесом виробництва свідомості [29.30].

У дослідженнях Яремчук О.В. [37,38] розглядаються соціально-психологічні концепції етнокультурного міфотворчості особистості. Культурна міфотворчість виступає формою пізнання, самоактуалізації саморозвитку і становлення особистості особливо в умовах культурної глобалізації.

О.В. Яремчук [36] визначає творчість особистості як синтетичне і багаторівневе явище, що відбиває здатність людини створювати символічну реальність, і взаємодіючи з нею розкривати свій культурно-історичний, і соціально-психологічний потенціал. З огляду на те, що центральною ідеєю даної концепції є досягнення розвитку індивідуальності людини в культурі, найбільш повне розкриття людських сутнісних сил і їх втілення в культурно-історичному просторі, що здійснюється в соціально психологічних технологіях в розвитку сучасної особистості на основі історичної психології.

О.С. Данілова [38] зазначає, що казкотерапія, як галузь практичної психології, застосовує метафоричні можливості казок, сприяючи розвитку самосвідомості та формувати особливі способи взаємодії між собою. Сприйняття казок – чи то їх прийняття, чи відмова від них – має значний вплив на формування особистості та духовної культури в цілому.

Метафори та образи казок впливають на підсвідомість, дозволяючи отримати більше інформації, ніж через звичайне спілкування. Казки мають різний вплив на людей, залежно від їх життєвого досвіду та індивідуальних

особливостей. Завдяки широкій популярності, простоті та доступності для розуміння, казки можна розглядати як важливий елемент, що створює психокультурне середовище, в якому відбувається розвиток та формування особистості.

1.2. Історія особистості Г.Х. Андерсена, реконструйована на основі продуктів його творчої психокультурної діяльності

Ханс Крістіан Андерсен народився 2 квітня 1805 року в маленькому місті Оденсе, розташованому на одному з датських острівців - Фіонсе. Його батька в ту пору було двадцять, а матері - на пару років більше.

Батька майбутнього великого казкаря звали так само Ханс Крістіан Андерсен (1782-1816), і був він бідним башмачником. Батько великого письменника любив читати і подорожувати. Він без кінця перечитував синові казки «Тисяча і одна ніч». Одного разу батько сховався з сином в театр, що вплинуло на все подальше життя хлопчика.

Відчуваючи тягу до пригод, в 1812 році батько відправився воювати в складі армії Наполеона. На гроші, зароблені батьком, сім'я жила три роки. Через чотири роки він повернувся калікою і незабаром помер.

Діда великого казкаря, старого Андерса Хансена, різьбяр по дереву, вважали в містечку божевільним, тому що він вирізав дивні фігурки напівлюдей з крилами.

Мати Анна Марі Андерсдаттер (1775-1833), була прачкою з бідної сім'ї, їй доводилося в дитинстві просити подаяння. З психікою у неї теж було не все в порядку. Похована вона на кладовищі для бідних.

У Данії існує легенда про королівське походження Андерсена, оскільки в ранній біографії Андерсен писав, що в дитинстві грав з принцом Фрітсом, згодом - королем Фредеріком VII. Причиною цієї фантазії Андерсена послужили розповіді його батька, нібито він родич короля.

У ранньому дитинстві Ханс Крістіан був замкнутою дитиною. Він ріс мрійником і фантазером. Улюбленою його грою був ляльковий театр, який він

сам змайстрував і де розігрував свої п'єси. Син сусідки Готфред Шенк, дізнавшись про захоплення Андерсена, дражнив його "письменником п'єс" і при кожному зручному випадку бив як попало.

Хлопчик співав у церковному хорі і раз в тиждень мати водила його на недільні проповіді. В парафіяльній школі Андерсен не був старанним учнем. Він не вчив уроків, не намагався досягнути математику і хитромудру граматику, за що отримував хльосткі удари учительській указкою.

Після декількох фізичних покарань Ханс Крістіан відмовився ходити в парафіяльну школу, і мати віддала його в єврейську школу, де фізичні покарання щодо дітей були заборонені.

В єврейській школі Андерсен подружився з дівчинкою на ім'я Сара, яка назвала його милим і пообіцяла, що коли виросте, стане його дружиною.

На знак подяки Ханс Крістіан повідав їй свою "найстрашнішу таємницю": «Знаєш, але ж я зі шляхетної родини. Ось побачиш, коли-небудь переді мною зніматимуть капелюх ... ».

Андерсен не збирався стати письменником, а мріяв стати актором; він хотів танцювати і співати на сцені, декламувати вірші. Хлопчик з великими блакитними очима мав дзвінким голосом, міг годинами читати вірші і співати пісні.

У 1816 році батько Андерсена помер, і хлопчикові довелося піти працювати. Він був підмайстром у ткача, потім у кравця, працював на сигаретної фабрики.

Мати намагалася влаштувати сина на швейну фабрику. Працівниці, які знали про співочому таланті хлопчика, попросили його заспівати. Чисте і дзвінке сопрано викликало загальне захоплення.

Однак на наступний день над дзвінким голосом Андерсена почали сміятися. Хтось запропонував перевірити, а не дівчинка цей довготелесий хлопчина. З Андерсена стягнули штани і під загальний регіт перевірили ...

Після цього Андерсен остаточно пішов в себе. Його кращими друзями стали дерев'яні ляльки, зроблені колись батьком. Ханс Крістіан шив їм сукні,

складав для них смішні і сумні історії, в яких ляльки оживали. Для своїх героїв він придумав нову мову, якусь помісь данського, німецького, англійського і французького.

Мати Андерсена, не в силах більше виносити злиднів, вирішила знову вийти заміж. З вітчимом, який був бідний швець, Андерсен не порозумівся. Зіпсувалися і відносини з матір'ю, яку Ганс Християн ревнував до прийомної сестри Карен-Марі.

За чудовий голос Андерсена прозвали "маленький соловей з острова Фюн". Його стали запрошувати в пристойне товариство. Через півроку виступів Андерсен зібрав 13 риксдаллерів і на додачу отримав рекомендаційний лист до провідної балерини королівського театру Ганні Маргарете Шелл.

Патрон молодого Андерсена звернувся до майбутнього короля Данії з проханням підтримати талант. Фредерік VII відповів: «Якщо у людини є талант, то він проросте і сам».

Звідки і як народжується талант в сім'ї шевця? Чому одні задовольняються своїм походженням і все життя працюють шевцем, кухарем або теслею, а інші діти рвуться до чогось недосяжного, незрозумілому їх батькам?

Коли Андерсену виповнилося 14 років, він вирішив поїхати в Копенгаген. Мати запитала його, навіщо він їде. Ханс Крістіан відповів: «Щоб стати знаменитим!».

4 вересня 1819 він покинув Оденсе і повернувся на батьківщину лише через 50 років.

Протягом цілого року життя в Копенгагені Андерсен намагався вступити до театр. Спочатку він прийшов додому до відомої співачки і, заливаючись сльозами, просив її влаштувати його в театр. Щоб відв'язатися від настирливого підлітка, вона обіцяла все влаштувати, але не виконала своєї обіцянки. Пізніше співачка пояснила Андерсену, що прийняла його тоді за божевільного.

Андерсен був довготелесим підлітком з подовженими і тонкими кінцівками, довгою шиєю і таким же довгим носом. Але завдяки його приємному голосу і наполегливим проханням він був прийнятий в Королівський театр на другорядні ролі.

Коли почалася вікова ломка голосу, юнак був звільнений. Тоді Ханс Крістіан склав п'єсу в п'яти актах і написав листа королю, з проханням дати гроші на її видання. Книга була надрукована, але ніхто її не купував, і вона пішла на обгортки.

Андерсен не втрачав надії і поніс свою книгу в театр, щоб за п'єсою був поставлений спектакль. Але йому було відмовлено з формулюванням «зважаючи на повну відсутність досвіду у автора».

Удача посміхнулася Андерсену в особі професора консерваторії Сібоні, композитора Вейзе, поета Гольдберга і конференц-радника Колліна. Бачачи наполегливе бажання Ханса Крістіана, вони клопоталися перед королем Данії Фредеріком VI, який дав гроші на навчання Андерсена в гімназії.

17-річного Андерсена визначили в початковий клас, де учні були молодші на 6 років. Директор гімназії Мейслінг всіляко принижував Андерсена.

Андерсен - приклад найбільшої віри в свій талант. Саме ця віра дозволила пройти крізь усі біди і негоди, стати великим письменником.

Дивлячись на життя Андерсена, створюється враження, що кожна людина народжується з певним призначенням.

Нещодавно в архівах Данії була знайдена мало не перша казка письменника-початківця. У казці "Сальна свічка" розповідається про пригоди свічки, яка не могла визначити сенс свого існування. Наприкінці оповідання свічка зустрічає кресало, яке запалює свічку, тим самим вказавши на її призначення.

У 1827 році Андерсен завершив навчання. Але він до кінця життя робив безліч граматичних помилок. На все життя Андерсен зберіг недобру пам'ять про свого вчителя Мейслінге. Коли Мейслінг став королівським цензором, він

продовжував критикувати і насміхатися над колишнім своїм учнем. «Остання його казка про гидке каченя це просто обурлива річ. Я був змушений зробити зауваження редакції журналу. Неприпустимо публікувати подібні речі. Це пасквіль на нашу Батьківщину.

У казці про гидке каченя Андерсен зобразив самого себе; пташиний двір це наша країна, а ми все злісні огидні обивателі, всі ці індики, півні, гуси, павичі, які тільки те й роблять, що на нього сичать, клюють його і щипають. А він уявив себе прекрасним білим лебедем А який він лебідь? ... у нього руки до підлоги ... типовий павіан, орангутанг ... ».

- «Так, бридке каченя - вилитий я», - визнавав Андерсен.

«А чому може навчити дітей казка « Нове вбрання короля »? - Не вгамовувався Мейслінг, - де його величність зображується в абсолютно непотрібному вигляді, тобто голий ... ».

Те, над чим сміялися, тим потім захоплювалися! У 1829 році поступивши в університет, Андерсен опублікував своє перше оповідання - "Подорож пішки від Гольма-каналу до АМАКО". Розповідь приніс йому популярність. Андерсен отримав від короля грошову допомогу, що дозволило здійснити перше в житті закордонну подорож.

Але воістину нове життя почалося у Андерсена, коли в 1835 році бідний і майже безвісний тридцятирічний Ганс написав казку «Кресало». Перша збірка казок, що вийшла в 1835 році, називалася «Казки, розказані дітям». 2-й випуск «Нові казки» було розпочато в 1838 році, а 3-й «Нові казки та історії» в 1845.

Андерсен писав не тільки казки. З-під його пера вийшли п'єси і романи, повні тонкого психологізму. Однак критики продовжували ігнорувати Андерсена як драматурга і романіста.

В автобіографічній книзі "Казка мого життя" Андерсен зізнався: «З цієї книги діти дізнаються тільки «солодку» сторону мого життя, я дуже багато не розповів про другу сторону мого життя».

У 2007 році на екрани вийшов чудовий фільм Ельдара Рязанова

«Андерсен. Життя без любові». Фільм настільки відвертий, що його не рекомендовано дивитися дітям молодше 14 років.

У фільмі король питає Андерсена: - Я читав ваш прекрасний роман «Імпровізатор». Зізнайтеся, дорогий Андерсен, ви написали його з себе? - В якійсь мірі, - відповів Ханс Крістіан. - А він все пише з себе, - пояснили королю.

- Як же ви складаєте свої чудові історії?

- Це дуже просто. Я вранці сідаю за стіл, маку перо в чорнильницю і думаю, що б таке мені скласти. Раптом стукіт у двері, я кажу «увійдіть», входить жінка і ледь чутно вимовляє «я казка, я прийшла тобі допомогти». Вона мовчки стоїть у мене за спиною, і раптом в моєму мозку з'являються особи, народжуються образи, слова тіснять один одного, фрази так і ллються з мого пера. Я різко обертаюся, але там нікого немає.

Король попросив скласти з ходу казку про славу. Андерсен негайно відповів: «Слава - це жінка гігантського зростання, завбільшки з вежу нашої ратуші. Вона дивиться як вниз на землі копошаться люди, дрібні-дрібні. Слава нагинається, навмання бере одного з них з натовпу, піднімає високо-високо на рівень своїх очей, уважно розглядає його і розчарування вимовляє: «знову не той», і упускає його на землю».

Андерсен писав легко. Навіть великі історії народжувалися всього за одну ніч, найдовше за два дні. Одного разу його знайомий жартома сказав: "Напишіть нам нову, цікаву історію. Адже ви можете написати навіть про штопальної голці!" І Андерсен написав історію життя штопальної голки.

«Казки самі приходять до мене, - говорив Ханс Крістіан. - Їх нашіптують дерева, вони вриваються з вітром ... У мене маса матеріалу. Іноді мені здається, ніби кожен паркан, кожен маленький квітка говорить: "Поглянь на мене, і тобі відкриється історія всього мого життя!" І варто мені так зробити, як у мене готовий розповідь про будь-якому з них».

Сюжети своїх казок Андерсен черпав насамперед з дитячих спогадів. Казку «Кресало» він фактично переказав з того, що почув у дитинстві.

Сюжет казки «Нове вбрання короля» теж був запозичений Андерсеном із старовинних джерел. «Я іноді складаю, але ніколи не обманюю!» - говорив Андерсен.

- «Взагалі-то я знаходив сюжети своїх історій всюди. Одного разу я згадав книгу про людину, що продав свою тінь. Я переписав цей сюжет по-своєму, так народилася казка «Тінь».

Коли Андерсену помітили, що його історія в точності повторює трагедію Шекспіра «Отелло», Андерсен відповідав: «Це така прекрасна історія, що я вирішив написати її ще раз своїми словами». Проблема «тіні» - «двійника» хвилювала уяву людей з давніх років. Уявлення про подвійну сутність людини були ще в стародавньому Єгипті.

Переймаючись питанням, звідки приходять казки? Як і чому вони виникають в уяві письменника? Чи були казки Андерсена всього лише сублимацією незадоволеною сексуальності, як вчить Зигмунд Фрейд, або вони були чимось більшим? Яка метафізика казки?

Андерсен вибрав казку як форму пізнання світу, це певний погляд на світ. Тому його казки носять філософський характер. Філософський сенс казок Андерсена полягає в ідеї органічної взаємозв'язку всього живого і неживого. Сила любові розлита в усьому суцюзі і в кінцевому підсумку торжествує над силами зла і руйнування. Саме сила любові дозволяє Герді перемогти Снігову королеву. Саме заради любові Русалочка жертвує своїм життям, як і стійкий олов'яний солдатик. Хтось вважає казки Андерсена дитячими і наївними. Але в них є і філософська алегоричність, і психологічна глибина, і життєва правда, і мораль.

Казки Андерсена - це іносказання життєвої правди в формі фантастики. Казкар Андерсен вірний правді життя, і тому більшість його казок мають сумний кінець. Казки Андерсена не стільки про радісну веселу життя, скільки про гордй опорі жорстокої дійсності. Майже всі історії наповнені смутком, і лише деякі мають щасливий фінал. З 156 казок, написаних Андерсеном, 56 закінчуються смертю героя.

Деякі дослідники вважають, що великий казкар Андерсен недолюбливав дітей. Окремі твори Андерсена дійсно наводять на подібні думки. Наприклад, в казці «Дівчинка, що наступила на хліб» маленька героїня розплачується за свій вчинок муками пекла.

У чарівній історії «Червоні черевички» провинилася дівчинці справедливий топірець відрубав ноги. Припускають, що Андерсен складав такі "страшилки", коли його долала депресія або мучила зубний біль.

Казку «Іб і Крістіночка» навряд чи можна назвати казкою; скоріше це казкова історія, що має цілком гідний, реальний зміст для роману.

У казках Андерсена важливо не стільки зміст, скільки подвійна лінія розвитку сюжету (одна для дітей, інша для дорослих). Дорослим читати «дитячі» казки Андерсена потрібно між рядків.

Але більшість казок Андерсена про сенс життя і сенс мистецтва: «Льон», «Сальна свічка», «Останній сон старого дуба», «Дещо» ...

Його знаменита метафора про печеру допомагає зрозуміти сутність людського життя і тіні. Можливо, мотиви написання Андерсеном казок були з життя, але ідеї і смисли - з Небес! - ноосфери, як називав інформаційне поле Землі Вернадський, або як називали стародавні «Хроніки Акаши». Саме цим можна пояснити, що однакові ідеї виникали одночасно у кількох людей.

Життя Андерсена було драматичним, якщо не сказати трагічним. Дитинство і юність Ханса Крістіана було травмовано сценами сексуального життя.

Характер у Андерсена був кепський. Він був високий, худорлявий, безглуздий, сутулий, з невизначеними рисами обличчя, єдиною помітною деталлю був довгий ніс.

Андерсен був схильний до істерик, депресії, був недовірливий, не терпів критики на свою адресу. Вчинки його були ексцентричні. Одягався без смаку. Він розумів, що створений не для сімейного життя.

Андерсен не мав успіху у жінок - і не прагнув до цього. Але сексуальна потреба вимагала задоволення. І одного разу Андерсен пішов в будинок

розпусти. Він хотів любові, а йому запропонували секс. «Ти не чоловік і ніколи ним не будеш». Шок від побаченого в публічному домі надовго сформував ставлення до жінок.

Трагедія життя багатьох видатних людей полягала в сексуальній дисгармонії і незадоволеності. У своєму житті Андерсен любив двох жінок: шведську співачку Йенні Лінд і дочку адмірала Вульфа Генриєту. Йому пропонували одружитися на Генрієте, яка була до Андерсена небайдужа.

- Ви хочете, щоб у першого письменника Данії була горбата дружина? - обурився Ханс Крістіан.

У 1840 році в Копенгагені Андерсен зустрів шведську співачку Йенні Лінд. "Візит мій був дуже короткий, розлучилися ми, ледь познайомившись, і вона залишила в мені враження абсолютно пересічної особистості, яку я скоро і забуду", - пише в "Казці мого життя" Ханс Крістіан.

Через три роки вони зустрілися знову і Андерсен закохався. Він присвячував їй вірші і писав для неї казки. Хоча йому було 40, а їй всього 26 років, і вона зверталася до нього виключно "братик" або "дитя".

Андерсен їздив за Йенні Лінд в Лондон і Берлін, де вона гастролювала, але так і не домогся взаємності. Він зізнався Йенні, що у нього ніколи не було близькості з жінкою. Але, незважаючи на щире визнання, отримав відмову.

Казку "Снігова королева" і "Соловей" Андерсен присвятив Йенні Лінд. Шанувальники казкаря назвали Йенні «Сніговою королевою»; адже її серце не змогло розтопити навіть любов великого датчанина.

Казку «Свинопас» Андерсен написав про своє невдале сватання до Йенні Лінд. Так він помстився своїй пасії.

За своє довге життя Андерсен багато разів закохувався, але завжди був нещасливий в любові. Трагедія кохання без взаємності Ханса Крістіана проявилася в його казках.

Андерсен все життя ставився до жінок як до чогось недосяжного. Він міг пробудити в жінці пристрасть, наговоривши романтичної нісенітници, але, коли дама простягала до нього руки, казкаря поспішав сховатися втечею.

У старості він став ще більш екстравагантним, проводив багато часу в публічних будинках. Він не торкався до працювали там дівчатам, а просто розмовляв з ними. Йому пропонували секс, а він хотів любові. «Краще вигадати любов, ніж випробувати її в дійсності», - говорив казкар.

Андерсен об'їхав весь світ і побачив те, про що колись мріяв його батько. Майже все життя він провів в готельних номерах, і всюди возив з собою мотузку на випадок пожежі.

Великий казкар всерйоз вважав, що кількість зубів у роті впливає на його творчість. У січні 1873 року Ханс Крістіан втратив останній зуб і тут же перестав писати. «Чарівні історії більше не приходять до мене. Я залишився абсолютно один», - записав Андерсен в щоденнику.

Ганс Християн Андерсен добився світової слави за життя, але до кінця своїх днів залишився самотнім. Незадовго до смерті він сказав: "Я заплатив за свої казки велику, непомірну ціну. Відмовився заради них від особистого щастя і пропустив той час, коли уява повинна була поступитися місцем дійсності".

У 1867 році вже будучи старим, Андерсен знову приїхав в Оденсе. Рідне місто оголосив сина прачки своїм почесним громадянином. Андерсен все життя соромився свого походження і своєї сестри-повії.

«У моєму житті було багато суєти і марнославства. Честолюбство моє здавалося надмірним. Я відвернувся від матері своєї, відрікся від сестри. Це мій величезний гріх. Я схилився перед володарями. Був зарозумілий. Бував жорстоким, егоїстичним, скупим. Я соромлюся цього.

Пам'ятник Андерсену поставили ще за його життя. І тепер на площі біля Ратуші в Копенгагені, названій на його честь, стоїть пам'ятник - казкар в кріслі з книжкою в руці і на самоті.

Остання казка написана Андерсеном в Різдво 1872 року. У 1872 році письменник впав з ліжка, сильно розбився і більше вже не оговтався від травм, хоча прожив ще три роки.

1.3. Казкотерапія і особливості соціальної перцепції казок

Казка має найдавніші корені в людській історії і культурі. В її сюжетах зазвичай збиралася вся мудрість і досвід того чи іншого народу, в міфах або притчах можна побачити не тільки фіксування якоїсь проблеми, але і її рішення. Саме слово «казка», «чудо», «чарівництво» володіють особливим значенням для людей і розсовують рамки дійсності. Казку, як відображення глибинної психіки людини, досліджували такі психологи, як Карл Юнг і ін. [33]. Цей напрямок розроблялося також педагогами й дитячі психологами Виготським Л.С., Проппом В.Я., та ін.

Казка має таким потужним психотерапевтичним впливом у зв'язку з тим, що в казковому сюжеті зашифровано більшість основних проблем і життєвих ситуацій, які переживає кожна людина. Людина часто замикається на якійсь своїй проблемі і не здатний вийти за її межі, осмислити ситуацію під іншим, більш загальним кутом. [20]

Казка в силу своєї багатовікової мудрості глибоко проникає в несвідоме людини і активізує потенційні частини нашої особистості, які допомагають знайти свій власний вихід з проблемного стану; казка дозволяє не директивно, а м'яко, підійти до оцінки ситуації, надаючи виховне і терапевтичний вплив, як на поведінковому, так і на глибинному морально-ціннісному рівні.

В рамках спільних цінностей, властивих культурі, де живе людина, тільки вона сама здійснює вибір тієї чи іншої цінності. Вона весь час робить і переробляє себе сама, тобто сама визначає свої вчинки, змінюючи або конкретизуючи свою систему ціннісних орієнтацій. Людина вільна у ставленні до світу, виборі цінностей.

Казкове середовище (невизначеність місця дії, імен героїв, збір образів) веде від конкретної, тупикової на даному етапі проблеми, вираженої фізичної та психологічної залежністю і невпевненістю в собі. Недолік віри в свої сили тягне за собою почуття недооціненість і супроводжується станом

спустошеності і самотності. Віра в свої сили є необхідним компонентом самодостатньої особистості, і саме казка середу посилює потенційні можливості людини в подоланні того, що на даному етапі гальмує її розвиток, наприклад, страх, беззахисність, слабкість і схильність до хвороб. [22]

Людина не народжується незалежною, автономною або відповідальною, так само, як вона не народжується особистістю. Вона стає особистістю в процесі росту і розвитку в соціумі, або, як стверджують психологи, «психологічне народження в повному розумінні відбувається набагато пізніше біологічного народження».

Ріст і розвиток - це природний рух від залежності до незалежності, самостійності, відповідальності, і цей рух складається з декількох стадій. Використання казки вихователем, учителем і психологом на якійсь певній стадії має бути побудовано таким чином, щоб дитина змогла уникнути стресової ситуації, розчарування.

Для дитини казка історія є провідником у «доросле» життя з її часом жорсткими моральними законами; казкові події стають першою «школою життя», а вчинки героїв - мірою добра і зла і дороговказом, що виводить на самостійність прийняття рішень. У цих складних процесах формування особистості форма метафори, в якій створені казки, найбільш доступна для сприйняття дитини.

Казка вчить дитину не тільки розуміти ситуацію, а й діяти певним чином, завдяки рішенням казкових ситуацій дитина отримує інтуїтивні критерії вибору і свободу дії.

Діти рано чи пізно все одно стикаються з різного роду проблемами, і чим раніше вони пізнають труднощі, навчаться протистояти, боротися з ними і знаходити вихід, тим легше і продуктивніше вони будуть вирішувати соціальні та особисті проблеми в дорослому житті. Твори нових або реконструкцій старих казок допомагають розвитку внутрішнього світу дитини.

Казки виробляють в характері вміння протистояти конфронтації,

примирення. У роботі з казками психологи визнач кілька психотерапевтичних напрямків це поведінкова психотерапія, екзистенційна гуманістична психологія, психодинамістическая психологія. [10]

В даний час існує декілька класифікацій казок. Відповідно до класифікації Т.Д. Зінкевич - Євстигнеєва казки поділяються на художні, дидактичні, медитативні, психотерапевтичні, психокорекційні.

І.В. Вачков класифікує казки в залежності від цілей впливу казки і виділяє фольклорні та авторські казки, при цьому в обох типах казок можна виділити художні, дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, психологічні (псіхосказка, наприклад, казки Д.Ю. Соколова, А.В. Гнездилова). Саме розглянутий новий вид казки (псіхосказка), на думку І.В. Вачкова, покликана розкрити перед дитиною глибини його власного внутрішнього світу, розвинути його самосвідомість, допомогти йому на шляху становлення його особистості.

Також казки поділяються за такими видами:

1. Живий світ: тварини, рослини, птахи, річі, які в казках говорять. Такі казки формують дбайливе турботу навколишнього світу.

2. Що є добро і зло. У казках добро перемагає зло, такі казки виховують оптимізм.

3. Всі цінності повинні діставатися через працю і випробування. Тільки за допомогою зусилля і терпіння можна добитися успіху, так вчить народна казка.

4. Віра в диво підсилює розвиток захищеності і самостійності.

Казка розвиває у дітей уяву. Вчить їх бачити не тільки позитивні, але і негативні риси характеру людей.

Людина є суб'єктом саморозвитку. Поступово, він підвищує рівень розвитку самосвідомості, вчиться керувати своїм Я. Дитина усвідомлює, що потрібно долати свою спонтанну активність розвиватися творчо, як особистість. І тут казка стає розвиваючим і психотерапевтичним засобом за рахунок метафоричності. Через сюжет казки людина проживає власні

психічні процеси і вникає в їхній зміст. Але не всяка казка повчальна.

Терапевтично цінною є історія, яка дозволяє задавати питання, що наводить на роздуми про сенс життя, про зроблене виведення. Це є казкотерапія. [4]

За допомогою казок вдається виховати і сформувати найважливіші цінності. [2]. Вона несе свободу, в якій відбувається трансформація. Саме тут маленький і слабкий дитина перетворюється на самодостатню особистість.

Що ж психологія трактує під визначенням «Казкотерапія»? Ну, перш за все не тільки пряме лікування казками. Казкотерапія - це сукупність наступних процесів:

1. Пошук сенсу, розшифровка знань про світ і система взаємовідносин в ньому;
2. Освіту зв'язку сюжету з реальністю і перенесення висновків казки у зовнішній світ;
3. Об'єктивна проблема;
4. Активізація особистісного потенціалу;
5. Виховання високого інтелекту.

Казка - магія і перетворення. Звідси казкотерапія покращує внутрішній світ і природу. Вона лікує особливої казкової обстановкою, яка будить потенціал особистості. З її допомогою мрія може матеріалізуватися з'явиться почуття захищеності і таємничості ...

Завдяки використанню метафор текст казки не є для дитини однозначним і обмеженим деяким набором значень. Навпаки, будь-яке значення будь-якого казкового змісту тут же дитиною доосмисляється, збагачується особистісними смислами, інтеріоризується. [1, 36]

З одного боку, метафоричні образи роблять розповідь більш яскравим, допомагають дитині краще уявити собі те, що відбувається. З іншого боку, метафора має таку властивість, як універсальність. Врятована природа казки спонукає особистість слухача до власних, індивідуальних інтерпретацій сюжету, образів, характеристик дійових осіб, їх оцінок, тобто перетворює

слухача їх об'єкта впливу і суб'єкта взаємодії, в співавтора казки. Це виражається в індивідуальній візуалізації тексту, емоційному переживанні сюжету. казкотерапія психологічний вплив дитина

Слухаючи казку, дитина уявляє собі казкових героїв - як вони виглядають, що роблять, як взаємодіють між собою; уявляє різні казкові країни, принців і принцес, драконів і лицарів, їх перемагають. Казка може просто зачарувати дитину, надихнути його на створення власних чарівних історій.

У процесі використання казкотерапії в роботі психолога слід враховувати наступні психологічні механізми впливу казок.

По-перше, чарівні казки є символічне відображення древніх ритуалів, найважливішим з яких для казок виступила ініціація. Долаючи різноманітні труднощі, герой отримує можливість зміни - переходу на інший якісний рівень.

По-друге, казки описують глибинний досвід проживання емоційних криз, характерних для людини, яка розвивається. Це може бути безпосередній тілесний досвід, пов'язаний з проходженням психофізіологічних криз. Впливаючи на несвідомому рівні, казки включають адекватні механізми захисту Я, зокрема, адаптаційні механізми, що допомагають подолати кризу.

По-третє, відтворюючи кризові життєві ситуації, казка вчить дитину продуктивно переживати страх і звертатися зі страхом, направляючи, проектуючи його в конкретні казкові образи.

По-четверте, образи казки не тільки проектуються на реальну життєву ситуацію слухача і відтворюють в метафоричній формі моральні норми і принципи взаємовідносин між людьми, а й включають глибинні механізми несвідомого за рахунок незвичних для розуму архетипових елементів.

По-п'яте, казка лише тоді впливає на людину, коли виникає схожість між семантичним простором його душі і семантичним простором казки.

І, нарешті, по-шосте, при оцінці сили впливу казки на слухача не слід забувати про її естетичної, художньої сторони. Особливо це стосується

авторських казок (народні при зовнішній убогості використовуваних естетичних засобів відшліфовані століттями використання). [13]

Разом з тим, принадність казок в тому і полягає, що в одному і тому ж казковому просторі різні люди знаходять смисли і значення, близькі і зрозумілі їм. Це відбувається не тільки завдяки наповненості казок архетипними образами, а й тому, що типові мовні звороти казок задають умовні ситуації в особливому просторі казки, в якому відбуваються події, в тій чи іншій формі досвіду, що є практично в будь-якій людині.

Те, що дитина взаємодіє з казкою, відразу і неминуче ставить для нього семантичний простір, насичене метафорами. Текст казки, тому не є для нього однозначним і обмеженим деяким набором значень. [14]

Навпаки, будь-яке значення будь-якого казкового змісту тут же дитиною доосмисляється, збагачується особистісними смислами, інтериоризується. Відгук у душі слухача виникає тоді, коли казка сконструйована таким чином, щоб, будучи конкретним, цікавим, захоплюючим, яскравим художнім твором, залишатися «відкритою можливістю» для різноманітних тлумачень і щоб між її семантичним простором і семантичним простором дитячої душі виникло взаємне відображення.

Можна визначити такі важливі особливості застосування казкотерапії.

По-перше, казка завжди, в усіх поколіннях служила засобом зустрічі її слухача або читача (зазвичай дитини), з самим собою, тому що метафора, що лежить в основі казки, виступала не тільки «чарівним дзеркалом» реального світу, але - в першу чергу - його власного, прихованого, ще не усвідомленого внутрішнього світу.

По-друге, всі окремі функції казкотерапії (і не тільки казкотерапії, до речі, а й інших психологічних методів) в кінцевому підсумку спрямовані до однієї мети - допомогти людині розвиватися найбільш оптимальним і природним для нього чином, реалізуючи свої можливості. А базова умова такого розвитку - підвищення рівня самосвідомості - треба ж мати уявлення, що і як розвивати в собі.

По-третє, націленість казкотерапії на розвиток самосвідомості людини, яка визначається сутністю казок, забезпечує як контакт з самим собою, так і контакт з іншими.

Соціальну природу людини становить система його взаємодій з людьми. Казкова метафора в силу притаманних їй особливих властивостей виявляється способом побудови взаєморозуміння між людьми.

По-четверте, оскільки однією з найважливіших завдань практичної психології освіти в даний час прийнято вважати створення оптимальних умов для природного психічного розвитку дітей, то слід пам'ятати про значення соціальних взаємодій дитини. А значить, в побудові ефективної взаємодії між суб'єктами освітнього середовища - того, над чим доводиться працювати дитячого психолога, - казкотерапія може надати неоціненну допомогу. [18]

Казкотерапія вводить дитину в світ тих героїв, які йому зустрічаються в казках. Діти переживають за героїв, входять в їх роль, вживаються в образи персонажів. В акті переживання дитина стає співавтором казкової історії, активно включаючись в процес співтворчості, створюючи в своїй уяві особливу «магічну» реальність, в якій не діють закони природного та соціальної реальності, руйнуючи стереотипи, що склалися смислів і норм.

Чарівна казка включає дитини в процес смислотворчості, залишаючись відкритою для нескінченного числа інтерпретацій. Казковий сюжет розгортається як діяльність, що вимагає від читача особистісних зусиль і рішень.

Казка виводить дитину за рамки буденного життя і допомагає подолати відстань між життєвими і життєвими смислами. Цей внутрішній перехід можливий тільки тоді, коли зміст казки пройшло через співпереживання іншій особі. В процесі цього переживання формується механізм емоційного передбачення, який допомагає не тільки уявити, але й пережити віддалені наслідки людських дій. [5]

Казки прекрасно запам'ятовуються і роблять сильний позитивний вплив. У дошкільному віці креативність може закріпитися в структурі

особистості як стійка характеристика, свідомо реалізуватися в процесі творчості.

Отже, цілеспрямований розвиток креативності за допомогою різних методів навчання і виховання, в тому числі за допомогою казкотерапії є необхідною умовою розвитку здорової, самоактуалізуючої особистості. [10]

1.4. Казки Андерсена крізь призму Християнського аспекту

Чарівні казки є безпосереднім відображенням психічних процесів колективного несвідомого, тому за своєю цінністю для наукового дослідження вони перевершують будь-який інший матеріал. У казках архетипи постають в найбільш простій, чистій і короткій формі, завдяки цьому архетипічні образи дають нам ключ для осмислення процесів, що відбуваються в колективній психіці. У міфах, легендах або іншому більш розгорнутому міфологічному матеріалі ми приходимо до розуміння базисних структурних утворень (патернів) людської психіки, осягаючи їх крізь культурні нашарування. Таких специфічних культурних нашарувань в чарівних казках значно менше, і тому вони з більшою ясністю відображають базисні патерни психіки.

Метафори і образи - це спосіб впливу на підсвідомість. Через них людина отримує більше інформації, ніж при звичайній розмові. Казки на людей діють по-різному, в залежності від життєвого досвіду і індивідуальних особливостей. Згідно з дослідженнями Яремчук О.В., етнокультурна міфотворчість виступає в ролі пізнання і розвитку особистості і суспільства [36].

Міфи - це символічне відображення глибинної філософської думки, а також свого роду містичне вчення про найпотаємніші істини, що стосуються Бога і світу.

Як відомо деякі з казок Г.Х. Андерсена написані за мотивами найбільш поширених народних казок, які несуть в собі життєво важливі ідеї:

1. Світ, в якому ми живемо - живий. Тварини, птахи, рослини, навіть рукотворні речі можуть говорити з нами. Таке уявлення формує дбайливе ставлення до всього, що нас оточує.

2. Існує добро і зло. Добро, врешті-решт, перемагає. Це стан речей сприяє розвитку бадьорості духу, прагнення до кращого.

3. Найцінніше дається через випробування, а то, що далось даром, може швидко піти. Ця ідея вчить добиватися намічених цілей, докладати зусиль і мати терпіння.

4. Існують додаткові, чарівні ресурси. Але вони приходять на допомогу, коли ми самі не можемо впоратися з ситуацією. Ця ідея дає почуття захищеності і стимулює розвиток самостійності.

Одними з найбільш яскравих за своїм змістом, діями, чарівними героям, добротою і людинолюбством, є казки Г.Х. Андерсена. Оскільки він писав і для дітей, і для дорослих, тексти написані певним чином: мова і казкове оточення він зберіг, але ідеї за ними призначалися батькові і матері, які слухали разом з дітьми. Однак це поетичний доробок не був зовсім новим. Уже "Русалочка" і "Калози щастя" не розраховані тільки на дітей, а в дитячих казках то тут, то там зустрічається "їжа для роздумів", чи сприймається дітьми.

Новим було те, що після 1843 року письменника свідомо звертається до дорослого читача. Дітей можуть забавляти і "Снігова королева", і "Соловей", і багато інших казки, але навряд чи вони зрозуміють їх глибину, а такі казки, як "Дзвін", "Історія однієї матері" або "Тінь", взагалі недоступні дітям. Ця оригінальна форма казкового оповідання розвивалася у Андерсена поступово, вона досягла досконалості після 1843 року. Всі його шедеври: "Наречений і наречена", "Гидке каченя", "Смерічка", "Дівчинка з сірниками", "Комірець" та інші - були створені в цей період.

У 1849 році всі його написані на той час казки вийшли окремим великим виданням, який став пам'ятником художнього таланту письменника, якому не виповнилося й сорока п'яти років. «Казки, розказані дітям»

(1835-1842) засновані на переосмисленні народних мотивів («Кресало», «Дикі лебеді», «Свинопас» та ін.), а «Історії, розказані дітям» (1852) - на переосмисленні історії та сучасної дійсності. При цьому навіть арабські, грецькі, іспанські та інші сюжети знаходили у Андерсена колорит датського народного життя.

Фантазія казкаря за своїм багатством сперечається з народною фантазією. Спираючись на народні сюжети і образи, Андерсен не дуже часто вдавався до фантастичного вимислу. В його уяві життя повне чудес, які потрібно тільки побачити і почути. У будь-якої речі, навіть дуже незначній, - штопальній голці, бочці - може бути своя дивовижна історія.

У текстах Андерсена укладена універсальна життєва мудрість. Ймовірно, саме вона в значній мірі пронесла їх недоторканими через безліч переказів і обробок. У казках, правда, немає послідовної та продуманої філософії. Нечисленні загальні або абстрактні ідеї, які там зустрічаються (наприклад, про віру і знанні або про ставлення поезії до науки), не оригінальні і чи можуть зараз представляти інтерес. Так само рідко в якій-небудь казці висловлюється ясна і певна мораль.

Казка "Червоні черевички" - одна з небагатьох винятків, що підтверджує правило. Але в ній же в строкатому розмаїтті казкових подій ховаються думки про людей, про світ і життя взагалі, які можуть дати повід для роздумів і сучасному читачеві.

По-перше, у Андерсена наполегливо повторюється, які люди гідні поваги, а які ні. Той, хто приймає дарунки життя з вдячністю і не намагається бути і здаватися чимось більшим, ніж він є, завжди описується з симпатією. Той, у кого добре серце, хто йде по життю весело і плює на формальності, в кінцевому рахунку, бере гору над розважливим людиною. Любляча Герда визволила Кая з холодного палацу розуму Снігової королеви, весело співаючий соловей виявився сильнішим Смерті у ліжку імператора, а Ганс-Колода отримав принцесу.

Навпаки, ситий буржуа, який не бачить далі свого носа і самовдоволено

судить про все по своєму обмеженому досвіду, нещадно виставляється в казках на сміх прямо, або побічно, помилитися в оцінці неможливо.

По-друге, казки містять дуже точні ідеї про світобудову і про сприйняття та оцінки його явищ. Вони далеко не завжди виражені безпосередньо. Але впадає в очі, що герої казок по-різному сприймають всесвіт. Кожна група істот живе в своєму оточенні, яке і є для членів цієї групи світом. Немає у них і однорідної думки про життя і про те, що добре і що погано. Такі ж відмінності існують і між людьми. У дівчинки з сірниками трохи загальних думок з принцесою на горошині, а діти і дорослі живуть кожен в своєму світі.

Казка "Тінь" - це у вищій мірі реалістична історія, лише з деякими казковими рисами: Тінь звільняється від свого пана і починає власне існування; нікого не дивує, що можна страждати від прикрої хвороби - надто верткого погляду; а що багатий і ексцентричний пан наряджає свою тінь людиною, не більше дивно, ніж те, що він проходить курс лікування водами, щоб у нього росла борода. Але зокрема тільки намічається хід подій в приголомшливій драмі про сміливого і доброзичливого вченого, вимушеного терпіти, коли його робить безпорадним власна тінь, колишній слуга і супутник, який, не гребуючи ніякими засобами, навіть самими підлими, прагне піднятися в суспільстві і досягає мети.

Ці два герої неприємно правдоподібні; то ж можна сказати і про третій персонаж, принцесу, яка розумна, але не настільки розумна, щоб розпізнати ошуканця, хоча він усього-на-всього тінь, яку вона може пронизувати поглядами, як іронічно кажуть про неї, коли вона дивиться на тінь закоханими очима. Гірка філософія казки така, що розумні люди прагнуть до добра, але їх розум і доброта не допомагають їм, а до власної вигоди прагнуть люди безсоромні, і саме вони перемагають.

У цій казці немає втішних моментів. Тому, хто боїться жорстокості існування і людської підлості, годі й шукати розради в цій страшній історії. Зрада, цинізм, бездушність - витoki будь-якого зла - сконцентровані в образі

Тіні. Тінь могла викрасти у вченого його ім'я, зовнішній вигляд, його наречену, його праці, вона могла ненавидіти його гострою ненавистю наслідувача - але при всьому тому обійтися без вченого вона не могла.

Коротенька казка Андерсена - це європейський роман XIX століття в мініатюрі. Її тема - кар'єра нахабної, безпринципної Тіні, історія її шляху нагору: через шантаж, обман, до королівського трону. Спроба Тіні умовити Вченого зробитися його тінню - лише один з багатьох її шляхів наверх. Незгода Вченого ні до чого не призводить, не випадково його навіть не пустили нікуди після відмови служити тінню, а про його смерть ніхто не дізнався.

Але навіть якщо життя, як в казках, так і в дійсності, жорстоке і несправедливе і горя зазвичай більше в ньому, ніж радості, у читача не залишається сумніву в тому, що жити все ж варто. Життя лише треба приймати таким, як воно є. Горе важко пережити, але, якщо бачити в ньому один із проявів життя, воно теж приносить нам благословення (як кажуть в казці "Остання перлина"). Все залежить від нас самих. Якщо наші очі відкриті, а розум сприйнятливий, ми виявимо, що життя яскраве і прекрасне, багате великими і малими подіями; що світ сповнений людей і інших істот, абсолютно різних, по-своєму оригінальних, і тому нам не доведеться нудьгувати, було б бажання дивитися і слухати.

Розглянемо деякі з казок Андерсена більш детально, крізь призму Християнського аспекту. Русалочка - казковий образ, створений на основі народного повір'я, творчо переробленого Андерсеном. Народне повір'я говорило, що русалка набувала безсмертну душу завдяки вірному кохання до людини. За словами Андерсена, подібна обставина містила в собі елемент випадковості. Тому він дозволив своїй героїні «йти більш природним, прекрасним шляхом» [25]. Ціною неймовірних страждань Русалоньці так і не вдається завоювати серце прекрасного принца. Вона вмирає, перетворюючись на піну морську. І все ж Русалочка не бажає вчинити так, як радять їй сестри: вбити принца і знову опинитися в своєму підводному палаці. Душевна краса і

благородство не дозволяють Русалоньці купити життя і щастя ціною смерті коханого: «...вона подивилася на гострий ніж і знову кинула погляд на принца, який уві сні вимовив ім'я молодої дружини. ... Ніж затремтів у руках у Русалоньки, але вона відкинула його далеко в хвилі »[7, с. 75].

У Русалоньку письменник втілює ідеал самовідданої, жертвовної любові, що не має нічого спільного з егоїстичної жадобою насолод і щастя. Русалонька стала символом творчості письменника і символом Данії. У одній маленькій русалоньці спалахує туга за чимось невідомим і прекрасним. Вона прагне до чудес землі, до сонячних променів, до співу птахів. Її починає пригнічувати буденна одноманітність життя в підводному царстві...

Андерсен вирішив максимально наблизити життя під водою до земних реалій. Так, наприклад, стара бабуся пишається знатністю роду, сестри-русалоньки з захопленням танцюють на балах і діляться з подругами палацовими плітками і серцевими таємницями. Вони дуже задоволені собою, укладають вигідні партії, задовольняючись лише симпатією, і вважають почуття не потрібною розкішшю. І тільки серце маленької Русалоньки повно тривожними мріями про велике, справжнє кохання, що дає безсмертя. Вона ще не підозрює, скільки гіркоти і мук принесе їй це почуття. І що в результаті «їй доведеться пожертвувати життям заради любові» [25, с. 218].

Так, саме так! У цей казці немає доброго кінця! І любов Русалочки не стала взаємною, принц навіть не дізнався про неї. Він тільки з безтурботної легковажністю брав її відданість. Все як в житті! Хіба сам Андерсен не зазнав подібного? Хіба його почуття не залишалися завжди без відповіді?

Відкриття Русалочкою іншої можливості для здобуття безсмертної душі - продуманий сюжетний хід Андерсена. Він навіть вважав за потрібне пояснити його відкритим текстом: «Безсмертна душа Русалки не залежить від чужої істоти, від любові людини. Це визначення невірне! Адже в цьому полягає елемент випадковості ... я дозволив Русалочці йти більш природним, прекрасним шляхом »[2]. Особливість цього шляху в тому, що Русалочка проходить його сама. Чи наблизилася вона до своєї заповітної мети?

Відповідь на питання в одній деталі - Русалочка «в перший раз відчула у себе на очах сльози» [7 с. 74].

Сльози Русалочки - це крок до людини (звичайні русалки не вміють плакати) і до безсмертя душі. На питання що ж таке безсмертя душі - відповідь в тексті: «...після того, як тіло перетворюється в прах, вона (душа) відлітає в небо...» [7, с. 65]. Люди можуть піднятися «після смерті в невідомі блаженні країни, яких нам (русалкам) не бачити ніколи» [7, с. 65]. Говорячи про безсмертя душі, Андерсен слідує християнським уявленням.

На землі Русалочка зазнала поразки - вона не домоглася любові принца. Але у неї є надія бути щасливішою на небі. Через триста років вона може знайти безсмертну душу, на відміну від інших русалок, а шлях до неї один - любов до людей.

У Русалочки знову з'являється шанс знайти те, від чого вона свідомо відреклася. Її любов і добрі справи дають їй право розраховувати на безсмертну душу. "Пройде триста років, під час яких ми, дочки повітря, будемо посилено творити добро, і ми отримаємо в нагороду безсмертну душу ... Ти, бідна русалочка, всім серцем прагнула до того ж, що і ми, ти любила і страждала, піднімися ж разом з нами в захмарний світ. Тепер ти сама можеш добрими справами заслужити собі безсмертну душу і знайти її через триста років! "[7, с. 76]

І цією темою Андерсен закінчує казку. «Русалочка - казка про кохання, але не в звичайному значенні цього слова. Вона про любов як про сенс життя, любов як дорогу до Бога, любов, що допомагає долати безжалісність багатьох подій земного життя. Цією вірою пронизані всі його казки. Адже Г.Х. Андерсен був глибоко релігійною людиною, хоча і далеким від церковної ортодоксії. Він розмірковував про вічне життя як доказ божественної природи людини і ніколи не сумнівався в тому, що в боротьбі за Істину, Красу і Добро людина може програти, але її безсмертна душа врешті-решт перемаже.

Витоки сюжету казки «Русалонька» - у фольклорній темі любові Русалки до людини. Цій темі було присвячено також кілька віршованих

творів Андерсена. Русалочка - одна з шести дочок овдовілого морського царя, звичайно, наймолодша, як і належить героїні андерсенівської казки: найменша і слабка. Після досягнення 15-річного віку сестри-русалки отримували дозвіл піднятися наверх, на берег, до землі, щоб подивитися на світ людей. Ця подорож знаменувала дорослішання дочок морського царя. Коли настала черга Русалочки, вона зрозуміла, що хоче жити серед людей.

Героїня побачила і полюбила прекрасного принца, вона вирішила прожити коротке людське життя (русалки живуть триста років), щоб потім знайти безсмертну душу (русалки, вмираючи, перетворюються в морську піну). Їй вдалося, заплативши непомірно високу ціну морської відьми, опинитися серед людей. Вона позбулася свого чарівного голосу, а кожен крок її чарівних ніжок, які вирости на місці хвоста, завдавав їй гострий біль. Але головною умовою досягнення безсмертя була любов принца. Коли ж він полюбив і одружився з іншою, Русалочка загинула. Вона не використала єдиний шанс для свого порятунку: пронзити серце принца, можна було, окропити ніжки його кров'ю і знову стати русалкою. Звичайно ж, Русалочка пощадила коханого і померла сама.

Русалочка - одна з не часто у Андерсена трагічних героїнь, серед яких виділяється особливою меланхолійною красою. Але вона близька таким героїням, як Герда зі «Снігової королеви» і Еліза з «Диких лебедів», з їхньою мужністю, завзятістю, великодушністю.

У своїй казці «Русалочка» Андерсен відходить від міфологічних джерел, використовуючи жанрову форму казки головним чином для вирішення релігійно-моральних проблем. Головне в казці Андерсена - це не історія любові Русалоньки і принца, і не жертвне, нерозділене кохання Русалоньки. Головне для Андерсена - ситуація вибору, в якій опиняється Русалочка: любов, заради якої можна поступитися усталеним способом життя, або особистим комфортом і власними інтереси. Андерсен показує, як болісний цей вибір. У розумінні Андерсена здатність подолати егоїстичні бажання є прояв вищої любові, а подібна любов не може не бути

винагороджена. Тому Русалочка отримує безсмертну душу.

Головні риси як самого автора, так і його творів - піднесена поезія і гуманний, світлий світогляд. Поки люди будуть визнавати за мистецтвом здатність підносити душу і примиряти з життям, до тих пір будуть вони цінувати і творіння Андерсена, який залишив світу стільки скарбів поезії. Велику самопожертву героїні в ім'я великої Любові - це ж і є моральний принцип, і хоча б малий шматочок якого дістається і нам, неминуче відкладаючись в серці кожного читача. І так з кожною казкою. Ось чому Андерсен це - ціла філософія - проста, чиста і високоморальна, та яка одного разу западає в душу і залишається там назавжди.

3 січня 1845 року (21 грудня 1844 року по ст.ст.) вперше побачила світ одна з найбільш відомих казок на нашій планеті - «Снігова королева».

Казка «Снігова королева» складається з семи оповідань. У першому оповіданні «мова йде про дзеркало і його уламки». «Жив-був злющий - презлющий троль», який змайстрував таке дзеркало, в якому все добре і прекрасне перетворювалося в погане і потворне. Початок казки абсолютно казкове і звичне для дитячого сприйняття: наявність чарівного предмета - дзеркала, розподіл героїв на добрих і злих.

Перше оповідання казки «Снігова королева» виконує функцію зав'язки для подальшого розвитку дії, в ньому немає жодної згадки про головних казкових героїв - Герді і Кая. Чарівне дзеркало тролів розбилося, і деяким людям осколки потрапили прямо в серце, перетворивши його в шматок льоду. Дзеркало троля розбивається не випадково. Його учні захотіли посміятися «над ангелами і самим творцем» - Богом. «Чим вище піднімалися вони, тим сильніше кривлялося і корчилося дзеркало від гримас ... і раптом дзеркало вирвалося з рук, упало на землю і розбилося на друзки». У ролі позитивних героїв казки виступають Ангели і Бог Велич цих образів розширює межі казкового оповідання, виводить читача на інший рівень сприйняття і розуміння тексту.

Відповідно, образ троля також виступає за рамки фольклорного

скандинавського злого чудовиська, під тролем мається на увазі Диявол, а під його учнями - чорти. Таким чином, казка «Снігова королева» починається з біблійних образів, Бога і Сатани, а також з біблійного мотиву - вічної боротьби між добром і злом. Тим самим чарівна казка Г. Х. Андерсена переростає в казку з філософським змістом, яка порушує вічні проблеми Буття. Рухаючись по тексту далі, з біблійним мотивом ми зустрічаємося вже в другому оповіданні. Кай і Герда любили ходити один до одного в гості і сидіти на лавочці під трояндами [2]. Одного разу, дівчинка вивчила псалом, в якому говорилося про троянди. Дівчинка співала його хлопчикові і він підспівував їй:

"Троянди цвітуть ... Краса, краса!
Скоро побачимо ми немовля Христа. " [7]

Діти співали, взявшись за руки, цілували троянди, дивилися на ясне сонечко і розмовляли з ним, - їм здавалося, що з нього дивився на них саме немовля Христос».

Дуже символічний квітка троянди. Роза в християнському мистецтві «спочатку славилася як райський квітка, символ чистоти і святості». Пізніше вона стає символом Богородиці, яку представляли, що вона сидить в раю серед трояндових кущів. Згідно з легендою, архангел Гавриїл зробив для Богородиці три вінки: із білих, жовтих і червоних троянд. Вінок з білих троянд позначав її радість, із червоних - страждання, а з жовтих - славу.

Червона троянда стала також символом крові Христової. Діти жили в мансардах двох суміжних будинків, вирощуючи в скриньках рожеві кущі. Кай і Герда любили один одного, як брат і сестра. Вони були добрі, веселі, щасливі, поки не з'явилася Снігова королева і не відвезла хлопчика в холодне царство.

Тут запрошується аналогія - мансарда з трояндами - боже царство, рай, де щастя наповнює людські серця, а крижані володіння Снігової Королеви - пекло, де немає ні любові, ні співчуття. Снігова королева викрадає Кая. «Сани об'їхали кругом площі два рази; Кай жваво прив'язав до них свої санки і

покотив Ось вони виїхали за міські ворота. ... Кай голосно закричав - ніхто не почув його! ... Кай весь тремтів, хотів прочитати «Отче наш», але в голові у нього була одна таблиця множення ». Хлопчик в хвилину небезпеки, в страху намагається прочитати молитву, хоче звернутися до Бога як до єдиного рятівника, але, на жаль, потрібні слова не приходять на розум і на уста. Герда вірить, що хлопчик живий, і відправляється в небезпечну подорож на пошуки Кая.

У третьому оповіданні йдеться про перше випробування для Герди - вона потрапляє в «квітник жінки, яка вміла чаклувати». Дівчинка довго була б в полоні у чаклунки, якби не троянди, які вона побачила на солом'яному капелюсі бабусі. «Тоді дівчинка опустила на землю і заплакала. Теплі сльози впали якраз на те місце, де стояв раніше один з кущів троянд, і як тільки вони змочили землю - кущ миттєво виріс з неї, такий же свіжий, квітучий як раніше».

Господь допомагає дівчинці: вона «згадала про ті чудові троянди, що цвіли у неї вдома, а разом з тим і про Кая».

У четвертому оповіданні «Принц і принцеса» Ворон допомагає Герді проникнути в замок принцеси: дівчинка дуже сподівається, що Кай знаходиться там, вірить, що «маленький чоловічок» з торбинкою за спиною, який прийшов свататися до принцеси і є її милий друг - Кай. «Ах, це був не Кай!» «Принц був схожий на нього тільки з потилиці, але був так само молодий і красивий». Принц дає своє ліжко втомленій Герді, дівчинка засинає з усмішкою на обличчі в подяку за проявлену до неї доброту. І далі Андерсен пише: «Сни знову прилетіли в спальню, але тепер вони були схожі на божих ангелів і везли на маленьких санчатах Кая, який кивав Герді головою». Таким чином, саме Бог посилає на допомогу змученій дівчинці добрих людей, які дали їй ліжко, нагодували досхочу, тепло одягли, подарували карету і з собою дали харчів.

У п'ятому оповіданні Герда потрапляє до розбійників. Маленька розбійниця рятує її від смерті тільки тому, що їй ні з ким гратися вдома. Герда

не чинить опір, вона смиренно, але з жахом в серці відправляється в житло розбійників. Вона не благає про пощаду, не прагне викликати жалість до себе. Розповідаючи Маленькій розбійниці про свої нещастя, вона не має ніякого наміру, і саме щирість і доброта дівчинки обеззброюють норавливу й жорстоку маленьку розбійницю. У цьому епізоді Герда поводитьься так, як того вчить Біблія - бути лагідним, нестроптивим, не чинити опір злу.

У зв'язці маленької розбійниці було більше сотні голубів, а також було два лісових голуба, «сиділи в невеликому поглибленні в стіні, за дерев'яною решіткою». Вночі, коли маленька розбійниця засинає, лісові голуби розповідають Герді, що бачили Кая і Снігову королеву. Кай знаходиться в Лапландії, де «вічний сніг і лід».

Голуб - це біблійний символ. Символ Святого Духа. Він символізує звільнення душі після смерті. Символ голуба пов'язаний з образом Ноя, з Хрещенням Господа. Бог не залишає дівчинку одну серед розбійників, він завжди поруч, воркуючі голуби - глас Божий, підказує, де шукати Кая.

Маленька розбійниця, дізнавшись історію Герди і Кая, зглянувшись над нещасною дівчинкою, відпускає Герду, і віддає їй оленя, який повинен її домчати до Лапландії. В оповіданні «Лапландка і фінка» Герда наближається до кордонів палаців Снігової королеви. Олень довів дівчинку до куща з червоними ягодами, «поцілував її в самі губи, і з очей його покотилися великі блискучі сльози. Потім він стрілою кинувся назад. Бідна дівчинка залишилася одна-однісінька на тріскучому морозі, без черевиків, без рукавиць». Боса Герда без рукавиць на тріскучому морозі нагадує нам про страждання Христа, який несе свій хрест на Голгофу в ім'я порятунку людства. Християнський мотив самопожертви ліг в основу порятунку Кая. Через шлях страждання і самопожертви відбувається очищення і спасіння душі людської. Герда жертвує собою заради порятунку її друга Кая.

Наближаючись до палацу Снігової королеви, Герда побачила передові зағони королівського війська. «Одні нагадували собою великих потворних їжаків, інші - стоголових змій, треті - товстих ведмежат з скуйовдженою

шерстю». І тоді Герда звертається за допомогою до Бога, вона починає читати молитву «Отче наш». З туману стали виділятися «маленькі, світлі янголята, які ступивши на землю, виростили у великих грізних ангелів із шоломами на головах і списами і щитами в руках». «Герда могла тепер сміливо йти вперед; ангели гладили її руки і ноги, і їй не було вже так холодно. Нарешті дівчинка дісталася до палаців Снігової королеви».

У цьому оповіданні Герда знову вдається до молитви. «Входячи в величезні ворота, ... вона прочитала вечірню молитву, і вітри вляглися, якби заснули». Сльози Герди розтопили серце Кая, він глянув на неї, і вона заспівала:

"Троянди цвітуть ... Краса, краса!
Скоро побачимо ми немовля Христа." [7]

«Кай залився сльозами, ... що осколок витік з ока разом зі сльозами» [7,8]. Страждання, перенесені Гердою, її християнська самопожертва в ім'я іншої людини рятують Кая від вічного холоду і льоду. Казка складається з семи оповідань. Число сім також відсилає нас до Біблії. Воно символізує безгрішне духовне царство і досконалість Бога. За сім днів Бог створив все суще на Землі. Коли Кай і Герда повертаються додому вже подорослішали, вони бачать бабусю, яка голосно читала Євангеліє: «Якщо не будете як діти, не ввійдете в Царство Небесне!» [7].

Казка «Снігова королева» закінчується перемогою добра над злом, але після прочитання перед нами вже не просто казка, а розповідь з більш глибоким змістом. Вона наповнена біблійними мотивами, образами і проповідує божу істину: бути лагідними, чесними, жити не на благо собі, а на благо близьких. Бути чистими в своїх помислах, жити з Богом в серці.

Висновки до першого розділу

Феномен соціальної перцепції і психотерапевтичний ефект казок, який вони чинить на становлення і розвиток особистості нами був теоретично проаналізований скрізь історичну психологію. Виявлено поняття соціальної перцепції на основі концепції Білявського І.Г. Текст казок проаналізований

методом психолого-історичної реконструкції. Що надає нам можливість зробити висновок що казка має найдавніші корені в людській історії і культурі. В її сюжетах зазвичай збиралася вся мудрість і досвід того чи іншого народу, в міфах або притчах можна побачити не тільки фіксування якоїсь проблеми, але і її рішення. Саме слово «казка», «чудо», «чарівництво» володіють особливим значенням для людей і розсувають рамки дійсності.

Казка невіддільна від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, без яких немислимо благородство душі, серцева чуйність до людського нещастя, горя, співчуття. Завдяки казці людина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. Вона не просто пізнає, але відгукується на події і явища навколишнього світу, висловлює своє ставлення до добра і зла. Методика казкотерапії як спільного літературної творчості спирається на жанр народної чарівної казки. Психотерапевтичний ефект досягається за рахунок програвання (обігравання) переживань і конфліктів за допомогою персонажів і через побудову сюжету. Будь-яка казка орієнтована на соціально-педагогічний ефект, вона навчає, попереджує, виховує, спонукає до діяльності. Потенціал казки набагато багатший її художньо-образної значимості.

Казка є одним з найважливіших соціально-педагогічних засобів формування особистості. Застосування казки в психотерапії пов'язано з використанням творчих здібностей індивіда, а сам процес казкотерапії заснований на творі казок, вигадуванні нових героїв, сюжетних ліній.

РАЗДЕЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ЕФЕКТУ КАЗКИ НА ОСОБИСТІТЬ

2.1. Обґрунтування вибірки дослідження. Організація дослідження

Емпіричне дослідження проводилися на базі факультету психології і соціальної роботи ОНУ ім. І.І. Мечникова в групах студентів 1-го і 4-го курсів, що навчаються за спеціальністю "соціальна робота". Згоду на участь в експериментальному дослідженні надали добровільно юнаки, тоїу що нам було принципово сформулювати грапу реціпієттів цього віку. Тому що ми вважаємо, що цей період у формуванні особистості є важливим етапом становлення людини.

Юність - особливий період в житті особи. Дослідження показали, що в віці з 16 до 21 років відбувається подальший психічний розвиток людини, складне переструктурування психічних функцій усередині інтелекту. На думки науковців Савчина М.В, Рейнвальда Н. И., Литвин-Кіндратюк С.Д [27, 28, 32] змінюється уся структура особи у зв'язку з входженням в нові, ширші і різноманітніші соціальні спільності. Таким чином головним психічним процесом у юнаків є розвиток свідомості і самосвідомості - найбільш значимих базових дефініцій психіки індивіда, готового до сприйняття оточуючого Світу та Самого Себе. Завдяки розвитку свідомості у молодих людей формується цілеспрямована регуляція стосунків до довкілля і до своєї діяльності. Провідною діяльністю періоду юності є учбово-професійна. Крім того, до новоутворень юності И.С.Кон відносить розвиток самостійного логічного мислення, образної пам'яті, індивідуального стилю розумової діяльності, інтерес до наукового пошуку [39. Найважливішим новоутворенням цього періоду є розвиток самоосвіти, тобто самопізнання, а суть його - адекватна установка по відношенню до самого собі. Вона включає пізнавальний елемент (відкриття свого "Я"), понятійний елемент (уявлення про свою індивідуальність, якості і суть) і

оцінно-вольовий елемент (самооцінка, самоповага). Розвиток рефлексії, тобто самопізнання у вигляді роздумів над власними переживаннями, відчуттями і думками обумовлює критичну переоцінку цінностей, що раніше склалися, і сенсу життя, і, можливо, їх зміну і подальший розвиток. Згідно концепції О.В.Гукаленко і Т.И.Власовой, позитивне проживання першого етапу шкільного життя(від 6 до 12 років) - емоційно-когнітивного, коли домінує образно-метафоричний спосіб освоєння світу, робить можливим пізнання і сприйняття світу з опорою на самосвідомість. Другий етап шкільного життя (від 12 до 18 років) - це когнітивно-смісловий, екзистенціальний етап. На думку дослідників, на другому етапі складається система екзистенціальних цінностей людини, як у внутрішньому, так і в зовнішньому просторі, включаючи аспекти і індивідуальності, і особи. В результаті складається ланцюжок процесів розвитку, елементів, які ведуть до системи, що саморозвивається, - "людини" [21].

На основі усіх перерахованих концепцій нами були вибрані в якості реципієнтів юнаки і дівчата у віці 16-20 років, на другому екзистенціальному періоді розвитку власного життя (пошук життєво важливих і ціннісних орієнтирів). Усі необхідні індивідуально-особові передумови для цього до 16-го року життя вже існують, вони сформовані попередніми етапами онтогенезу. Таким чином вибірка складалася з 45 осіб з яких 20 юнаків і 25 дівчат. Для порівняльного аналізу була також сформована контрольна група складається з 40 осіб (20 юнаків і 20 дівчат). Обрані нами групи випробовуваних - це студенти (юнаки / дівчата), на наш погляд - це особлива вікова група молодих людей, психологічні особливості сприйняття яких, ми вивчаємо.

Об'єктом дослідження в експерименті є феномен психотерапевтичного ефекту казок, який чиниться текстами Г.Х. Андерсена на юнаків і дівчат, які перебувають у другому екзистенційному періоді розвитку особистості, тобто у віці 16-20 років. Це групи молодих людей, які перебувають в процесі формування своїх ціннісних орієнтирів і моральних установок. Вважаємо важливим виявити як учасники дослідження формують свої прагнення, цінності та здатність до співчуття, які є принципово важливими в їх подальшій роботі. Визначити їх морально-етичний рівень, а також прагнення до Духовного та особистісного росту.

Організація дослідження.

Ціль роботи. Соціальна перцепція (сприйняття) національних казок в умовах Євроінтеграції через призму казок Х.К. Андерсена.

Об'єкт дослідження. Феномен соціальної перцепції і психотерапевтичний ефект казок, який вони чинить на становлення і розвиток особистості.

Предмет дослідження. Психотерапевтичний ефект казок Г.Х. Андерсена, який вони чинить на розвиток особистості.

Завдання дослідження:

1. Провести емпіричне дослідження психологічних особливостей сприйняття творів Г.Х. Андерсена різними групами реципієнтів.

2. Зробити висновки.

Більшість казок Г.Х. Андерсена є частиною вивчення літератури в школі і є широко відомими, тому з метою виявлення і дослідження впливу, сприйняття, і психотерапевтичного ефекту тексту необхідно вибрати маловідомий твір, який був би новим, невідомим для досліджуваних. У зв'язку з цим ми зупинили свій вибір на казці "Прагнення до світла".

При проведенні дослідження проведена інструкція. Реципієнтам було запропоновано прослухати у оригіналі текст Г.Х. Андерсена мало знайомої казки "Прагнення до світла" і на підставі почутого написати есе крізь призму наступних позицій:

Інструкція: Напишіть свою казку "Прагнення до світла".

1. Ви виступаєте співавтором Андерсена (запропоновано дописати).
2. Ви виступаєте критиком.
3. Ви - захоплений слухач.
4. Об'єднання пунктів 1-4.

2.2. Обробка та аналіз результатів дослідження

«Соціальна перцепція» текстів казок реконструюється на основі концепції І.Г. Білявського [11, 17]. Під соціальною перцепцією, відповідно до концепції І.Г. Білявського, розуміється система формування думок і вражень про навколишній світ на основі міжособистісних відносин і міжособистісного сприйняття.

Ця система вражень не включає в себе аналіз соціальних відносин - відносин соціальних верств. Термін «соціальна» в цьому випадку - пояснює сприйняття явищ суспільством і окремими його індивідами без урахування соціального статусу, а тільки при обліку його взаємин з іншими через емоційні інтелектуальні, емпіричні судження, рішення і реакції («соціальна перцепція» в перекладі з англ. «суспільне сприйняття ») [11,12,13,14,15,16,17].

Казка інформативна і когнітивна. Психіка відповідно до теорії І.Г. Білявського [11, 15] є своєрідним об'єднанням образу і знака. Адже психіка - це мова.

Казка, на наш погляд містить в собі знакову, вербальну, символічну і міфологічну і також архетипічну систему, будучи одночасно образом ідеальної особистості. А значить соціальна перцепція казок розкриває моральні цінності і установки. Сприйняття тексту людиною відбувається крізь призму віри. О.С. Данілова [21] розглядає віру як опору людських прагнень і потреб. Згідно з концепцією саме віра впливає на світогляд, психічне здоров'я і етику сучасної людини.

Таким чином, сприйняття казок, на наш погляд, або навпаки, не прийняття їх грають важливу роль у формуванні особистості і духовної культури в цілому. Нормативні переконання і зв'язок між усіма формами суспільної свідомості характеризують світоглядні аспекти духовну культури.

Все це стає підставою для різних форм виховання та самовиховання особистості на рівні переконань, а отже, і на рівні включених в її структуру інтересів і прагнень.

Вивчивши первинний матеріал (рукописні роботи студентів), обох груп хотілося б відзначити вибрані реципієнтами позиції, виходячи з яких вони написали свої есе. Дані порівняльного аналізу наведемо в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Позиції для написання есе	16-18 років	19-20 років
1. Напишіть свою казку " Прагнення до світла ".	12% (5 чол.)	34% (14чол.)
2. Ви виступаєте співавтором Андерсена (запропоновано дописати продовження історії).	33% (14 чол.)	39% (15 чол.)
3. Ви виступаєте критиком.	1% (1 чол.)	0
4. Ви - захоплений слухач.	52% (23 чол.)	22% (9 чол.)
5. Об'єднання пунктів 1-4.	2% (2 чол.)	5% (2 чол.)

Отримані результати дозволяють зробити наступні висновки. Казка не зробила негативного впливу на слухачів, практично відсутні есе з позиції критичних міркувань. Єдиний приклад, який ми визначили в графу критики, являє собою скоріше вираження почуття невдоволення незавершеністю казки і несправедливого засудження головного героя.

У групі реципієнтів переважної є позиція "Ви - захоплений слухач" (52%), за нею йде позиція співавторства (33%) і лише 12% реципієнтів написали власну казку.

Співвідношення обраних позицій, виходячи з яких були написані есе в групі реципієнтів, розподілено не рівномірно, для більшої наочності відобразимо його на рисунку 2.1.

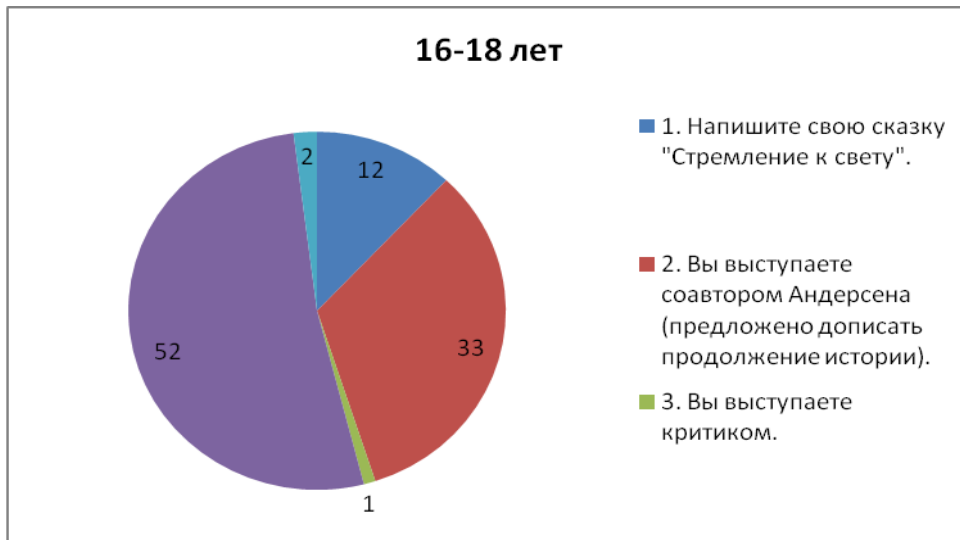

рис 2.1. Співвідношення вибраних позицій в групі реципієнтів (16-18 років). У той час як в контрольній групі лідирує позиція співавторства (39%). 34% реципієнтів вважали за краще написати власну казку з тією ж назвою. Категорія "захоплений слухач" також проявлена (22%). Це також чітко видно на рисунку 2.2.

Рис.2.2. Співвідношення вибраних позицій в контрольній групі.

Порівнюючи дані отримані в обох групах (рисунок 2.3) можна помітити що реципієнти кожної з груп знаходяться в єдиному психосемантичному просторі і висловлюють загальні, для своїх груп, ідеї, погляди, прагнення, асоціації та світосприйняття. При цьому, примітно те, що загальні враження після прочитання тексту виявилися дуже різними.

У групі 16-18 років у більшості робіт на самому початку присутня фраза "мені дуже сподобалася казка", проте розвиваючи тему далі реципієнти занурюються у роздуми з деяким відтінком смутку і туги. Роботи пронизані співчуттям і жалем до головного героя, досліджувані погоджуються з тим що світ не справедливий, намагаються описати стан і почуття в'язня та різні моменти його роздумів.

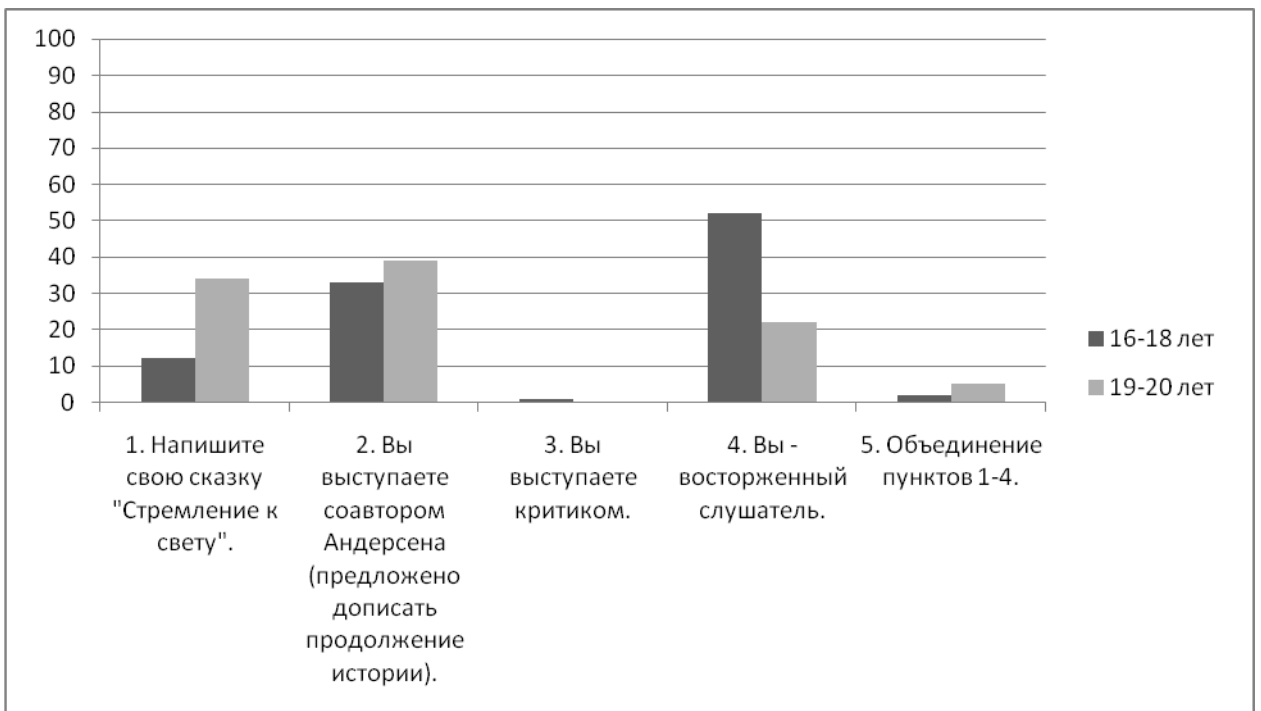

Рис. 2.3. Порівняння позицій вибраних в обох групах.

У контрольній групі результати були декілька другими.

"... казка наповнена глибоким змістом" (Олександр 19 років). "... у мене залишилася гарна думка, можна навіть сказати що я в захваті ..." (Настя 19 років).

"Казка викликала в мене Співчуття ...". Казка заставила мене задуматись про Ставлення до людей позбавлених Волі ... (Ксенія 19 років).

"Я думаю що також можна порівняти опис в'язниці з душевним станом чоловіки, дискомфорт, замкненість ..."

Наведені цитати з робіт реципієнтів показують наскільки текст казки "Прагнення до світла" змушує молодих людей замислюватися про почуття та переживання інших людей. Пробуджує здатність зрозуміти почуття іншої людини, здатність співпереживати і співчувати, здатність поставити себе на місце іншої людини. Викликаючи у слухачів найрізноманітніші почуття, які ведуть до осмислення, і навіть переосмислення власних цінностей.

Слухаючи тексти читач занурюється в події, що відбуваються, переживаючи події і весь спектр емоцій що і герої. А оскільки через переживання і страждання герой казки перетворюється, вірить у краще, зростає, то і читач змінюється разом з ним.

"У нашому серці завжди повинна бути надія і віра в те що справедливість є ..." (Катя 19 років).

"Буде краще якщо ми будемо прагнути до душевного світла, тепла ..." (Євген 20 років).

"Людина хоче вірити в світлі почуття, в доброту Бога, в щирю любов і врешті-решт в перемогу добра над злом" (Анастасія 17 років).

Чи не однозначний кінець казки, якась не завершеність дає можливість продовжити, придумати, завершити історію героя, самостійно обираючи способи його (героя) становлення. І як наслідок усвідомити стратегію свого власного, особистісного зростання.

Безліч героїв, описаних в тексті, будь-то в'язень, суспільство, або птиці, передають слухачеві свої переживання і думки. Не нав'язують, а показують що для них значимо, які мотиви їх вчинків, що ними рухає. Процес усвідомлення і проживання цих ролей відбувається вільно і він унікальний для кожної людини, він залежить від рівня розвитку особистості. Людина як би приміряє ці ролі на себе, тим самим проживаючи їх, і як наслідок перетворює самого себе.

Ми не можемо однозначно сказати що історія буде зі щасливим

фіналом, як і того що вона закінчиться трагічно, однак великий казкар підводить нас до усвідомлення того що подальше життя головного героя залежить від нього самого, що все буде добре, і на цьому завершує розповідь.

Не дивлячись на те що в казці описується 18 століття досліджувані проводять паралель і бачать відображення реалій сучасного світу. Так, різні культури, різні епохи, але загальнолюдські чесноти, до яких закликає християнство - єдині. А єдині прагнення об'єднують всіх, стираючи тим самим часові межі.

"... і в нашому суспільстві існує кліше, через яке ми несправедливо поводимося із людьми ..." (Олег 17 років).

"Андерсен дуже точно порівняв людей і птахів" (Аліна 19 років)

Вираз "прагнення до світла" викликає різні асоціації, наведемо найбільш часті серед них в таблиці (за результатами групи реципієнтів (45 чоловік)). Результати наведемо в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Асоціація "світло - це..."	Частота використання	Приклад використання в тексті
Сенс життя	10	" Людина прагне знайти сенс життя..."
Правда	14	" Прагнення до світла - це прагнення до правди..."
Сім'я	2	" Ув'язнений хоче повернутися до сім'ї..."
Надія	3	"... прагнення до світла - це символ надії в'язня "
Справедливість	4	"... справедливість повинна восторжествувати "
Пізнання себе	2	" Прагнучи до світла в'язень прагне пізнати себе..."
Світське суспільство	1	Прагнення до світла - це прагнення до світського суспільства
	9	Немає чітко вираженої асоціації (формальний підхід)
Всього реципієнтів	45	

По результатам в контрольній групі (40 чоловік) в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Асоціація "світло - це..."	Частота використання	Приклад використання в тексті
Сенс життя	8	" Прагнення до пошуку сенсу життя..."
Правда	11	" Прагнення до світла - це прагнення до правди..."
Сім'я	3	" Світло - це сім'я. Прагнення до світла - це прагнення до сім'ї..."
Надія	3	"... прагнення до світла - це символ надії в'язня"
Свобода	5	"... в'язень прагне свободи "
Пізнання себе	2	" Прагнучи до світла в'язень прагне пізнати себе..."
Самовдосконалення	6	" Прагнення до світла - це прагнення стати кращим..."
Духовний ріст	2	" Прагнучи до світла ми ростемо, розвиваємося духовно..."
	0	Описано загальне враження (без чітко вираженої асоціації)
Всього реципієнтів	40	

Проведемо порівняльний аналіз найбільш часто зустрічаються асоціацій в обох групах, отримані дані запишемо в таблиці 2.4.

Табл. 2.4

Асоціація "світло - це..."	16-18 років	19-20 років
Сенс життя	10	8
Правда	14	11
Сім'я	2	3

Надія	3	3
Свобода	0	5
Пізнання себе	2	2
Самовдосконалення	0	6
Духовний ріст	0	2
Справедливість	4	0
Світське суспільство	1	0
Без чітко вираженої асоціації (формальний підхід)	9	0
Всього реципієнтів	45	40

На рисунку 2.4. можна побачити, що немає переважання якоїсь однією асоціації. З огляду на це, ми можемо сказати, що кожен випробовуваний бачить те, що близько саме йому, а представлений асоціативний ряд дуже різноманітний і в саме цьому знаходимо підтвердження того, що тексти Андерсена несуть глибокий метафоричний сенс і розвивають різні сторони особистості.

Це підтверджує той факт що казки Андерсена надають потужний психотерапевтичний ефект на всебічний розвиток особистості. Правда, у роботах молодшої групи, це також присутньо, однак рідше, частіше простежується один вид асоціацій. Це свідчить про те, що текст однієї і тієї ж казки одночасно зачіпає різні сторони особистості, проте ступінь їх сприйняття залежить від рівня духовного розвитку кожної людини: духовне зростання - пізнання себе - справедливість, або свобода - сім'я – надія.

У роботах контрольної групи реципієнтів спостерігаємо присутність кількох видів різнопланових асоціацій, наприклад: сенс життя - самовдосконалення - духовне зростання - пізнання себе – справедливість.

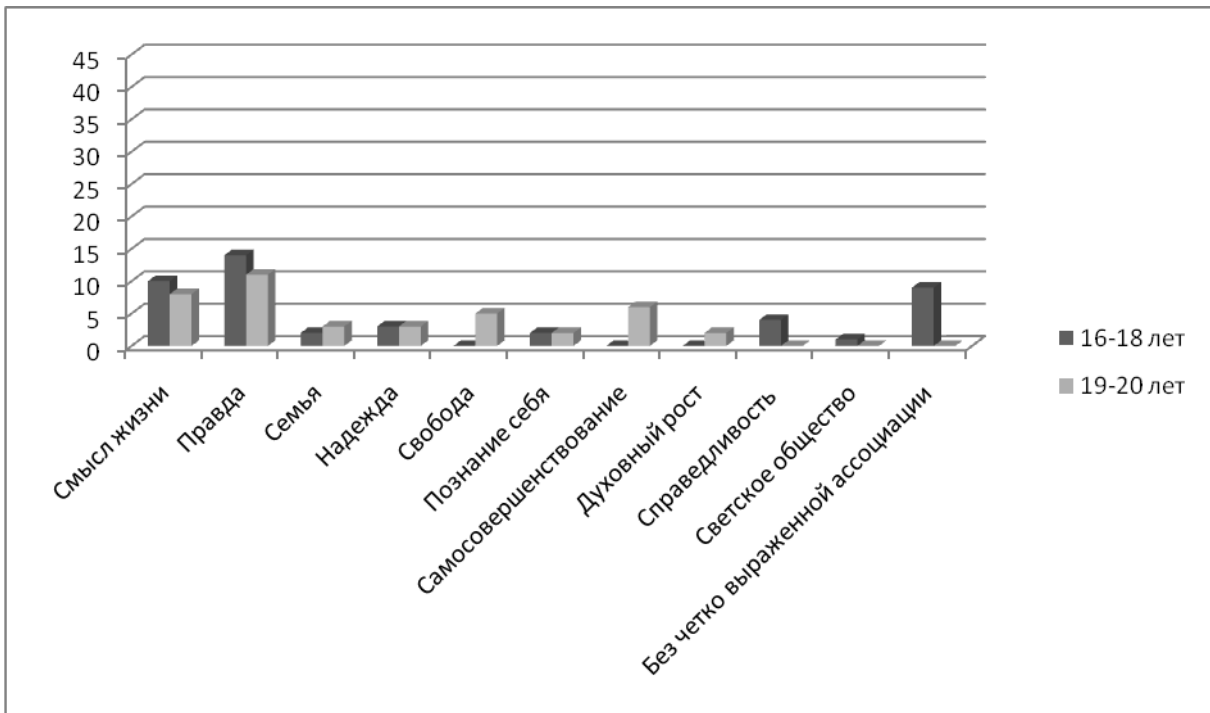

рис 2.4. Порівняння асоціацій описаних в есе.

Особливу увагу привернуло есе однієї з випробовуваних (Ірина, 15 років). Прослуханий текст казки Г.Х. Андерсена вплинув на студентку настільки, що протягом наступних 20 хвилин вона не тільки коротко передала основну думку яку намагався донести великий казкар, а й написала свою власну казку з такою ж назвою.

Наведемо авторський текст казки.

Для початку хотіла б відмітити, що по цій казці не складно зрозуміти ставлення Г.Х. Андерсена до життя, а саме його світогляд. "Злі люди посадили його в тюрму. Він був невинний." Андерсен наголосив на важливості "не дозволяти злу творитися", вчитися смирення і терпіння.

Помітив він також необхідність бути не в єдиному шляху по життю, а все-таки перебувати у вирі подій, контактувати з навколишньою дійсністю, бачити, чути, відчувати, прагнути до світла. Я згодна з тим що прагнення до світла лежить через страждання зусилля і коренній зміні себе.

Хочу написати свою казку. У невеликому містечку жив хлопчик на ім'я Еміль його сім'я була дуже бідною. Але в будинку завжди панували тепло і

затишок. Особливо хлопчик любив проводити вечорами час зі своїм батьком.

Батько його, незважаючи на те що Еміль дуже любив пустувати неймовірно тепло ставився до свого сина. Тато щодня розповідав Емілю історії на ніч і всі вони були дуже цікавими. Якось раз він повідав йому про чудову фею, що живе в лісі неподалік. Хлопчика неймовірно захопила ця історія, він всю ніч не міг заснути, думаючи про чудову істоту.

На наступний день хлопчик точно знав що зобов'язаний ввечері піти в ліс, інакше він згорить від цікавості. Забувши про застереження матері і вказівку повернутися додому до заходу, малюк все ж вирушив на пошуки прекрасного створення.

Сидів він під старим дубом і мирно чекав дива. Сидів годину, два, три, але так і не бачив фею. Вирішивши, що не існує ніяких фей і моторошно розчарувавшись повернувся додому.

- І зовсім ти був не правий, тату! - вигукнув плаче Еміль побачивши батька.

- Ти впевнений синку? Як же ти шукав фею?

- Сидів під дубом і пильно дивився, чекав коли вона з'явиться!

Батько засміявся.

- Ось тому і не знайшов! Адже її шукати треба, а не чекати.

Хлопчик довго думав над відповіддю батька.

- А ти знайшов її?

- Мабуть так! Так.

- І як же вона виглядає?

- Адже вона фея! Перед кожним виступає в різних іпостасях.

Хлопчик продовжував розпитувати батька:

- А якою стежкою ти йшов?

- І цього я тобі сказати не можу, точніше в цьому немає сенсу, так як у кожного своя стежка, хтось ходить навкруги, і не знаходить, а хтось заходить в найглибшу гущавину лісу, лякається власного відображення в озері страхів, а після тікає додому. Хтось захоплюється танцем цвіркунів і

вони ведуть його в своє королівство. Хтось довго і наполегливо звертає на одну і ту ж стежку завалену камінням і гілками, спотикається, ламає ноги, але все одно йде вперед. Деякі з них губляться в лісі назавжди, а деякі знаходять цю чарівну фею.

- Так як же мені її відшукати?

- Наберись терпіння і старанності, не бійся заглянути в озеро страхів, а злякавшись - зміни відображення. Не вір цвіркунам, вони гарно співають, але в їх королівстві тебе наздожене загибель. Чи не йди по одній і тій же стежці двічі, особливо якщо вона завалена камінням, проте не бійся зламати один палець, якщо після закінчення стежки стоїть фея. Бійся здатися. Ти головне вір в те, що фея існує. Створи неможливе!

- Чи знайду я її? Чи зможу досягнути її саяво?

- Тільки якщо захочеш. По-справжньому повіриш в її світло.

Після цих слів батько поцілував сина і пішов спати а хлопчик дивився у вікно всю ніч, намагаючись щиро повірити в світ.

Аналізуючи текст написаної казки можна виділити наступне. Прагнення знайти фею, досягнути той самий сенс, до якого ми прагнемо протягом усього життя, вимагає терпіння, старанності, безстрашності і віри. Усвідомлення можливих труднощів також є невід'ємною частиною цього процесу.

У всьому тексті простежується тепле ставлення батька до сина, поблажливість до невдач. Мудрість батька немов готує маленького Емілія до того що йому доведеться пережити в майбутньому і на кожному етапі дитина бере з розповідей батька особливий сенс.

Крізь призму християнської концепції це можна порівняти з теплим, прихильним ставленням Бога-батька до своїх дітей. У кожної людини свій особливий шлях в пошуках себе і в становленні як особистості.

Таким чином можна припустити, що сама студентка знаходиться в процесі екзистенціального пошуку. Перебуваючи у вирі подій, прагне контактувати з навколишньою дійсністю, бачити, чути, відчувати,

досліджувати світ усіма можливими способами. У своєму прагненні до самостійності готова до прийняття на себе відповідальність за вибір власного життєвого шляху. Прагнення до світла бачить в "корінній зміні себе".

Не однозначний кінець казки, якась не завершеність показує що усвідомлення свого шляху є всього лише кроком, одним з багатьох наступних, в тривалому процесі становлення її як особистості.

Можна сказати що вона готова до можливих труднощів, до "страждань, зусиль і корінній зміні себе", самостійно обираючи способи і стратегії свого власного, особистісного зростання.

Висновки до другого розділу

Таким чином, проведене емпіричне дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Казки володіють колосальним психотерапевтичним ефектом, сприяючи розвитку особистості.
2. Тексти казок Г.Х. Андерсена мають глибокий філософський підтекст і засновані на християнських, гуманістичних принципах, пробуджуючи їх в кожній людині. Надають психотерапевтичний ефект на розвиток особистості не тільки самого автора але і слухачів.
3. Казки написані легко і доступно, зрозумілі всім. Читачі будь-якого віку і рівня розвитку з кожним наступним прочитанням знаходять в них нові глибинні смисли.

Таким чином Казки Г.Х. Андерсена надають потужний психотерапевтичний ефект на розвиток особистості.

ВИСНОВОК

Казки - це згусток людської мудрості, досвіду, результат роботи свідомості і підсвідомості. На метафоричному рівні за походженням і механізму дії вони співвідносяться з генним апаратом людства.

Казка має великий вплив як на свідомі, так і на несвідомі сторони особистості. Казка - це рольова взаємодія, що складається в сценарій, тобто це те, що людина ще в дитинстві планує зробити в майбутньому. Багаторазово проживаючи події казки, дитина опосередковано набуває значимий для себе життєвий досвід. Такого роду активність надзвичайно розширює сферу духовного життя людини, має важливе значення для його розумового і морального розвитку.

Можливості використання казок в психокорекційній роботі значно розширилися, що останнім часом дозволяє виділити окремий вид психотерапії - казкотерапію. Казкотерапія - це процес пошуку сенсу, процес об'єктивації проблемних ситуацій, процес активізації ресурсів, потенціалу особистості.

Казкотерапія - як напрямок практичної психології, використовує метафоричні ресурси казки, дозволяє людям розвинути самосвідомість і побудувати особливі рівні взаємодії один з одним.

Соціальна перцепція казок, на наш погляд, або навпаки, не прийняття їх, грають важливу роль у формуванні особистості і духовної культури в цілому. Чарівні тексти казок є безпосереднім відображенням психічних процесів колективного несвідомого, тому за своєю цінністю для наукового дослідження вони перевершують будь-який інший матеріал.

У казках архетипи постають в найбільш простий, чистою і короткій формі, завдяки цьому архетипічні образи дають нам ключ для осмислення процесів, що відбуваються в колективній психіці.

У міфах, легендах або іншому більш розгорнутому міфологічному матеріалі ми приходимо до розуміння базисних структурних утворень

(патернів) людської психіки, досягаючи їх крізь культурні нашарування. Таких специфічних культурних нашарувань в чарівних казках значно менше, і тому вони з більшою ясністю відображають базисні патерни психіки.

Метафори і образи - це спосіб впливу на підсвідомість. Через них людина отримує більше інформації, ніж при звичайній розмові. Казки на людей діють по-різному, в залежності від життєвого досвіду та індивідуальних особливостей. Широка поширеність казок, простота їх викладу і доступність розуміння кожного, дозволяє розглядати казки як основний елемент, що формує особливе психокультурне середовище, в якому відбуваються процеси розвитку і становлення особистості.

Сьогодні казкотерапія синтезує багато досягнень психології, педагогіки, психотерапії і філософії різних культур - все це «упаковано» в казкову форму, в форму метафори, що дозволяє людині сприймати свої труднощі і боротися з ними дієвим способом, що відкриває здатність до змін і росту.

Казки допомагають розвинути в людині чуйність, доброту, роблять контрольованим і цілеспрямованим емоційно-моральний її розвиток. Це пов'язано з тим, що мистецтво, література - найбагатше джерело і стимул почуттів, переживань і саме вищих почуттів, специфічно людських (моральних, інтелектуальних, естетичних).

Андерсен, як психолог, філософ і гуманіст, за допомогою своїх творів створює особливе, казкове психокультурне середовище, яке побудоване на релігійних цінностях християнської традиції, і, як наслідок, формує у читача нові переконання світогляду і духовну культури.

Казки Г.Х. Андерсена - це не просто вигадка, фантазія, це особлива реальність, реальність світу почуттів. Його казки розсовують рамки звичайного життя, тільки в казковій формі людина стикається з такими складними явищами і почуттями, як життя і смерть, любов і ненависть, гнів і співчуття, зрада і підступність тощо. Форма зображення цих явищ особлива, казкова, доступна розумінню дитини, а висота проявів, моральний сенс, залишаються справжніми, «дорослими». Тому ті уроки, які дає Андерсен в

своїх казках, - це уроки на все життя і для маленьких, і для дорослих. Для дітей це ні з чим не порівнянні уроки моральності, для дорослих це уроки, в яких казка виявляє свій вплив на розвиток і становлення особистості.

Хтось вважає казки Андерсена дитячими і наївними. Але в них є і філософська алегоричність, і психологічна глибина, і життєва правда, і мораль. Казки Андерсена - це алегорія життєвої правди в формі фантастичного сюжету. Все це стає основою для різних форм виховання і самовиховання особистості на рівні переконань, а отже, і на рівні включених в її структуру інтересів і прагнень, і як наслідок, є індикатором формування світогляду і духовної культури.

Не викликає сумнівів перспективність і плідність подальших досліджень з даної проблематики, а саме з питань:

1. Теоретичного опрацювання проблеми психологічного розуміння змісту поняття казки, класифікації казок, виділення конкретних механізмів її впливу на особистість з точки зору різних психологічних шкіл;

2. Практичних досліджень з метою діагностики механізмів впливу на розвиток і поведінку особистості для вирішення теоретичних питань і застосування в психотерапевтичній та корекційній роботі;

3. Прикладних аспектів теоретичного і практичного дослідження в психотерапії, психокорекції, сімейному консультуванні, психолого-педагогічної діяльності та різних галузях психології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверін С.А. Психологічна структура особистості / С.А. Аверін. – К.: 2010. – 190 с.
2. Аверінцев С.С. Християнство: енциклопедичний словник / С.С. Аверінцев. – К.: РАН, 2015. – 939 с.
3. Андреева І.М. Соціальна психологія . – К.: АСТ, 2001. – 376 с.
4. Андреева І.М. Соціокультурний аспект трансформації інституту сім'ї та шлюбу / І.М. Андреева, Е.М. Прилепко. – К.: АСТ, 2008. – 313 с.
5. Афанасьєва А.А. Основи православної культури / А.А. Афанасьєва, А.В. Бородіна. – К.: Моноліт, 2007. – 216 с.
6. Андерсен Х.К. Казки: Пер. с дат. / Х. К. Андерсен ; вступ. ст.: К. Паустовський; сост. и примеч.: Л. Ю. Брауде.– М. : Худож. літ., 1981 .– 272 с.– (Б-ка класики. Зарубижна література).
7. Андерсен Ханс Кристиан. Казки і історії / Х.К. Андерсен.- М.: Правда, 1980.- 528 с.
8. Андерсен Ганс Христиан. Збірка творів Андерсена: в 4-х томах / Г.Х. Андерсен; переклад с датської: А. Ганзен, П. Ганзен.– СПб.- Т.4.– 1895 .– 510 с.: 2 портр.
9. Артюхіна Н.В. Дослідження життєдіяльності особистості в культурно-історичному просторі: (на прикладі творчості І.В. Гете): Діс ... канд. психол. наук / Н.В. Артюхіна.– Одеса: Б. и., 2002.– 209 с.
10. Белінська Е.В. Казкові тренінги для дошкільнят і молодших школярів. / Е.В. Белінська.- СПб: Лань, 2006.- 123 с.
11. Білявський І.Г. Одеські, аж ніяк не Тевістокські лекції / І.Г. Білявський.– Одеса: Астропринт, 2000.– 410 с.
12. Білявський І.Г. Лекції по історичній психології / І.Г. Білявський; науч. ред.: В.Е. Круглов.– Одеса : Астропринт, 2004.– 447 с.- Бібліогр.: С. 444-445.
13. Білявський І.Г. Контраверсивна психологія / І.Г. Білявський; науч. ред.: А.Н. Кишинська.– Одеса: Вікторія, 2003.– 302 с.

14. Білявський І.Г. Історична психологія / І.Г. Білявський.– [Репринт. изд. 1991 г.].– Одеса: Одеський нац. ун-т, 2012.– 338 с.: 10 л. мал.- Бібліогр.: С. 328-338 і в кінці статей.
15. Білявський І.Г. Кишинська А. Н Ісповідь пасинка століття і трохи історичної психології.– Одеса: ОКФА, 1997.–465 с.
16. Білявський І.Г. Проблеми соціальної перцепції в історичній психології: Психологія міжособистісного пізнання / Под ред. Бодалева А.А. – М., 1981.
17. Білявський І.Г. Соціальна перцепція: Навчальний посібник до спецкурсу.- Одеса: Астропринт, 2000.- 116 с.
18. Беляєва Є.В. Психолого-педагогічні впливи казки на формування етнічної ідентичності молодших школярів.- Остана: АСТ, 2005.- 104 с.
19. Брауде Л. Ю. Казкарі Скандинавії.– Л.: Наука, 1974.
20. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти томах. Гл. ред. А.В.Запорожец. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 1: Вопросы теории и истории психологии. Под ред.: А.Р. Лурии, М.Г. Ярошевского. – 487 с. [Первоисточник].62, 63
21. Данилова Е.С. Психологические особенности социальной перцепции православной иконы в культурно-историческом генезисе: дис ... канд. психол. наук / Е. С. Данилова.– Одесса : Б. и., 2010.– 220 с.
22. Историческая психология: истоки и современное состояние / Г.А. Балл [и др.] ; под науч. ред.: И.Н. Коваль [и др.] ; ОНУ им. И.И. Мечникова.– Одесса : Одесский нац. ун-т, 2012.– 394 с.: рис., табл.- Библиогр. в конце разд.
23. Кондильяк Э. Б. Трактат об ощущениях = Traite des sensations: пер. с фр. / Э.Б. Кондильяк; под ред.: Е.П. Ситковский.– Изд. 2-е.– М.: Либроком, 2012.– 285 с. – (Из наследия мировой философской мысли: теория познания).
24. Литвин-Кіндратюк С.Д. Екологічні чинники трансформації релігійного досвіду/ С.Д. Літвін-Кіндратюк. Матеріали Міжнародної конференції. - Gorlov WLRP. - 2009. - p.132-141
25. Півнюк Н.А. «Русалочка» - казка-пісня про любов / Н.А. Півнюк // Література.- 2007.- № 13.- С. 10 - 12.

- 26.Пропп В.Я. Морфологія «чарівної казки». Історичні корені чарівної казки.- К., 1998.- 512 с.
- 27.Помиткін Е.О. Психологічні закономірності та механізми духовного розвитку дітей і молоді: автореферат дис.... доктора психол. наук 19.00.01 / Е.О. Помиткін. – К.: Б.В., 2009. – 42 с.] та ін.).
- 28.Рейнвальд Н. И. Личность как предмет психологического анализа– Харьков.: Вища школа, 1974. – 164 с.
- 29.Роменець В.А. Історія психології: XVII століття. Епоха Просвітництва. Навчальний посібник для студ. вузів / В.А. Роменець.– К.: Либідь, 2006.– 997 с. : іл. - Бібліогр.- С. 977-988 (179 назв.).
- 30.Роменець В.А. Психологія творчості: навчальний посібник для студ. вузів / В.А. Роменець гол. ред.: С. В. Головка.– 2-ге вид., доп.– К.: Либідь, 2001.– 287 с. : рис.- Бібліогр. в підряд. приміт.
- 31.Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології,2019.– 712.- Бібліогр.: С. 670-678.
- 32.Савчин М.В. Вікова психологія.–К.: Академвидав, 2005. – 360 с
33. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме / переклала з німецької Катерина Котюк; науковий редактор українського видання Олег Фешовець. 2-ге опрац. вид. Львів: Видавництво «Астролябія», 2018. 608 с.
- 34.Етнопсихологічний вимір України: семіозис, міфотворчість, ідентичність / О.М. Лозова [и др.]; під наук. ред.: О. М. Лозова .– К.: Інтерсервіс, 2014.– 192 с. : табл., рис.- Авт. зазнач. на звороті тит. л. Текст: укр., рос. – Бібліогр. в кінці розд.
35. Яремчук О.В. Акме-орієнтовані технології етнокультурної міфотворчості / О.В. Яремчук // Вісник Одеського нац. університету: сер.: Психологія.– 2014.– Т.19, вип. 1 (31): Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток особистості у рамках просторово-часової організації життєвого шляху". – С. 367-376.
- 36.Яремчук О.В. Психологія етнокультурної міфотворчості особистості / О. В. Яремчук; ОНУ ім. І.І. Мечникова.– Одеса: Фенікс, 2013.– 429 с. : рис.,

табл.- Бібліогр.: С. 374-429 (720 назв.) .

37.Яремчук О.В. Індивідуальна міфологія надприродного в контексті розкриття культурно-історичного потенціалу особистості: навч.-метод. посібник для самостійної та індивідуальної роботи студ. по курсу "Психологія релігій" / О.В. Яремчук; ОНУ ім. І.І. Мечникова, ІМЕМ, Каф. загальної і соціальної психології.– Одеса: Астропринт, 2010.– 58 с.- Бібліогр.: С. 35-36 (35 назв.).

38. Danilova H., Vasilioglo I. Psychotherapeutic effect of fairy tales G.Kh. Andersen on the formation of the Person through the prism of the Christian aspect in the cultural and historical space (an empirical study among the youth of Odessa) *The scientific - practical magazine*. Kishinev. 2017 Vol. № 1-2(30). P.26-33

39.Godo I. Metamorphoses creative-developmental fairy tale therapy against the dangers of the internet. A series of activities for young undergraduate students. *Central European Journal of Educational Research*. 2021. Vol. 3(3). P. 83–100.

40.Hillman J. *The Soul's Code: In Search of Character and Calling*. NY: Ballantine Books; Reprint edition, 2017. 352 p.

41.Kazachiner O., Boychuk Yu., Halii A. Fairy-tale therapy: scientific and methodical aspects. Monograph. Primedia eLaunch, Boston, USA, 2022. 142 p.

42.Kollak I. Fairy tale telling effects people with dementia. *J Gen Pract*, Los Angel. 2016. Vol. 4. P. 268.

43.Peseschkian, MD Nossrat. *Oriental Stories as Techniques in Positive Psychotherapy*. USA: AuthorHouse, 2016. 202 p.

44.Sayer I., Kristiawan M., Agustina M. Fairy tale as a medium for children's character cooperation building. *Al-Ta Lim Journal*. 2018. Vol. 25(2). P. 108-116.

45.Wallace R, Kaliambou M, Qayyum Z. Fairy Tales and Psychiatry: a Psychiatry Residency's Experience Using Fairy Tales and Related Literary Forms to Highlight Theoretical and Clinical Concepts in Childhood Development. *Acad Psychiatry*. 2019. P. 114-118. DOI: 10.1007/s40596-018-0968-5.